

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Chudoba v České republice

Soňa Andělová

Plzeň 2024

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra sociologie

Sociální práce

Bakalářská práce
Chudoba v České republice
Soňa Andělová

Vedoucí práce:

Prof. PhDr. Dana Hamplová, Ph.D.

Katedra sociologie a sociální práce

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Konzultant:

PhDr. Eva Krulichová, Ph.D.

Katedra sociologie a sociální práce

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2024

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2024

Poděkování

Děkuji Prof. PhDr. Daně Hamplové, Ph.D. za odborné vedení mé bakalářské práce a za její cenné rady. Mé velké díky také patří respondentům, kteří byli ochotní mi odpovědět na mé otázky a pomoc mi tím s moji bakalářskou prací.

Obsah

ÚVOD.....	5
1. CHARAKTERISTIKA CHUDOBY.....	6
1.1. DEFINICE CHUDOBY.....	6
1.2. HISTORICKÝ KONTEXT.....	6
1.3. DISKURSY O CHUDOBĚ.....	7
1.3.1. <i>Byrokratický diskurs</i>	8
1.3.2. <i>Moralistický diskurs</i>	8
1.3.3. <i>Akademický diskurs</i>	8
1.4. KONCEPTY CHUDOBY.....	8
1.4.1. <i>Relativní koncept</i>	9
1.4.2. <i>Absolutní koncept</i>	9
1.4.3. <i>Objektivní koncept</i>	10
1.4.4. <i>Subjektivní koncept</i>	10
1.5. MĚŘENÍ CHUDOBY.....	10
1.5.1. <i>Normativní metoda</i>	11
1.5.2. <i>Metoda příjmů</i>	11
1.5.3. <i>Měření deprivace</i>	12
1.5.4. <i>Subjektivní hranice chudoby</i>	13
2. PŘÍČINY CHUDOBY.....	14
2.1. NEJVÍCE OHROŽENÉ SKUPINY CHUDOBOU.....	14
2.1.1. <i>Starší lidé</i>	14
2.1.2. <i>Matky samoživitelky</i>	15
2.1.3. <i>Děti a chudoba</i>	17
2.1.4. <i>Tělesný a duševní handicap a chudoba</i>	17
2.1.5. <i>Etnické minority, rasismus a chudoba</i>	18
2.1.6. <i>Lidé bez domova</i>	19
2.1.7. <i>Skrytá a latentní chudoba</i>	19
3. SYSTÉM POMOCI V HMOTNÉ NOUZI.....	20
3.1. PŘÍSPĚVEK NA ŽIVOBYTÍ.....	20
3.2. DOPLATEK NA BYDLENÍ.....	22
3.3. MIMOŘÁDNÁ OKAMŽITÁ POMOC.....	22
3.3.1. <i>Mimořádná okamžitá pomoc z důvodu hrozby vážné újmy na zdraví</i>	23
3.3.2. <i>Mimořádná okamžitá pomoc na mimořádnou událost</i>	23
3.3.3. <i>Mimořádná okamžitá pomoc na jednorázový výdaj</i>	24
3.3.4. <i>Mimořádná okamžitá pomoc spojená s pořízením nebo opravou nezbytných základních předmětů dlouhodobé spotřeby</i>	24
3.3.5. <i>Mimořádná okamžitá pomoc na náklady související se vzděláním nebo zájmovou činností nezaopatřeného dítěte a na zajištění nezbytných činností souvisejících se sociálněprávní ochranou dětí</i> ...	24
3.3.6. <i>Mimořádná pomoc pro osoby ohrožené sociálním vyloučením</i>	25
3.4. ŽIVOTNÍ A EXISTENČNÍ MINIMUM.....	25
3.4.1. <i>Částky životního minima v Kč za měsíc</i>	25
3.4.2. <i>Částka existenčního minima v Kč za měsíc</i>	25
4. DŮSLEDKY CHUDOBY.....	27
4.1. MOŽNÁ ŘEŠENÍ CHUDOBY.....	28
5. METODOLOGICKÁ ČÁST.....	29
5.1. CÍL VÝZKUMU.....	29
5.2. KVALITATIVNÍ VÝZKUM.....	29
5.3. POLOSTRUKTUROVANÝ ROZHOVOR.....	29
5.4. VÝZKUMNÝ SOUBOR.....	30
5.5. VÝZKUMNÁ DATA A OKRUHY OTÁZEK.....	30

5.6.	ANALÝZA ROZHOVORŮ.....	31
5.6.1.	<i>Co je podle vás chudoba? Kdo je podle vás chudý a kdo ne?</i>	31
5.6.2.	<i>Jaké možnosti řešení chudoby znáte?.....</i>	32
5.6.3.	<i>Jak by podle vás mohly být zlepšeny vaše současné životní podmínky?</i>	33
5.6.4.	<i>Jaké jsou podle vás hlavní příčiny chudoby ve vašem okolí?</i>	33
5.6.5.	<i>Měli jste někdy příležitost využít nějaké programy nebo služby zaměřené na pomoc lidem v nouzi? 34</i>	
5.6.6.	<i>Jak vnímáte dostupnost sociálních služeb pro lidi žijící v chudobě?.....</i>	35
5.6.7.	<i>Jaké formy pomoci vám jsou známé?.....</i>	35
5.6.8.	<i>Jaké jsou vaše zkušenosti s úřady či institucemi poskytujícími pomoc v hmotné nouzi?.....</i>	36
5.6.9.	<i>Jaký vliv má podle vás pomoc od rodiny, přátel nebo organizací na vaši situaci?</i>	36
5.6.10.	<i>Jak se vaše rodina vyrovnává s finančními obtížemi?</i>	37
5.6.11.	<i>Máte přístup k vhodnému bydlení? jaké jsou vaše zkušenosti s bydlením v souvislosti s chudobou?</i>	37
5.6.12.	<i>Jak vnímáte své šance na získání zaměstnání nebo lepší pracovní příležitosti?.....</i>	38
5.6.13.	<i>Jaké služby by vám podle vás mohly nejvíce pomoci v současné situaci?</i>	38
5.6.14.	<i>Jak byste popsali svoji aktuální životní situaci?</i>	38
5.6.15.	<i>Jak se cítíte ve své současné finanční situaci?.....</i>	39
5.6.16.	<i>Můžete mi říct něco více o tom, jak se vaše životní podmínky odrážejí na vaše každodenní rozhodování?</i>	39
5.6.17.	<i>Je něco, co byste rádi dodali nebo zdůraznili týkající se vaší situace nebo možných řešení?.....</i>	40
	ZÁVĚR.....	41
	POUŽITÉ ZDROJE	43
	RESUMÉ	46

Úvod

Problém chudoby je jedním z nejnaléhavějších a nejrozšířenějších sociálních problémů současné společnosti. Tento stav postihuje nejen jednotlivce, ale má i značný vliv na fungování celé společnosti. Bakalářská práce, kterou právě čtete, se zaměřuje na identifikaci a analýzu tohoto problému a jeho dopadu na život jednotlivců a společnosti jako celku.

Chudoba není pouze otázkou nedostatku finančních prostředků, ale je to stav, který ovlivňuje všechny aspekty lidského života. Je důležité si uvědomit, že chudoba není jen výsledkem individuálních rozhodnutí, ale často je důsledkem komplexního systémového selhání. Tento problém má dalekosáhlé důsledky na životní podmínky jednotlivců, včetně jejich zdraví, vzdělání a pracovních možností. Je proto nezbytné tímto problémem zabývat se a hledat efektivní způsoby, jak jej řešit, aby byl každý jedinec schopen žít důstojný a plnohodnotný život.

Tato práce se zaměřuje na několik klíčových aspektů problematiky chudoby. Bude diskutovat definice a koncepty chudoby, identifikovat nejvíce ohrožené skupiny, analyzovat systém pomoci v hmotné nouzi a zhodnotit důsledky, které chudoba má na jednotlivce i společnost. Cílem této práce je poskytnout komplexní pohled na problematiku chudoby, porozumět jejím příčinám a dopadům.

Součástí této práce bude výzkum, který se bude zaměřovat na hlubší porozumění perspektiv lidí ohledně chudoby a způsobů, jak ji respondenti zvládají. Metodologie výzkumu bude založena na polostrukturovaných rozhovorech, které umožní získat hlubší vhled do zkušeností a postojů respondentů. Výzkum se bude zabývat otázkami týkajícími se toho, zda respondenti ví o možnostech řešení problému chudoby, jaké mají povědomí o druzích pomoci v hmotné nouzi a jak interpretují svoji situaci.

Práce je strukturována tak, aby čtenáře provedla hlouběji do problematiky chudoby. Po úvodu následuje část charakterizující samotnou chudobu, příčiny, systém pomoci v hmotné nouzi, důsledky a metodologická část. Každá část je rozdělena do podkapitol, které jsou koncipovány tak, aby čtenáři poskytly ucelený pohled na danou problematiku a zároveň umožnily snadnou navigaci v obsahu práce. Jsou zde také uvedeny hlavní zdroje, které byly v práci využity, a resumé, které shrnuje klíčové poznatky a závěry práce.

1. Charakteristika chudoby

1.1. Definice chudoby

Definování chudoby je komplexní úkol. Existuje více různých definic slova chudoba. Tyto definice, zatímco sdílejí základní koncept, často nepostihují chudobu v celé její komplexitě a zaměřují se na různé aspekty tohoto jevu.

Dle Krebse (2010) existují rozdílné vnímání chudoby i u samotných chudých jedinců. Tento fakt naznačuje, že chudoba není jednotným jevem a může se lišit v závislosti na individuálních zkušenostech, prostředí a podmínkách jednotlivých osob. Chudobu je tak možné vnímat jako nedostatek různých životních zdrojů včetně financí, potravy, ošacení, vzdělání, pitné vody a zdravotní péče.

Chudobu můžeme charakterizovat jako stav, kdy nedostatek finančních nebo materiálních prostředků omezuje schopnost jednotlivce či domácnosti uspokojovat své základní potřeby a požadavky. Jinými slovy, chudoba nastává, když nedostatek materiálních prostředků brání zajištění nezbytných životních potřeb dané osoby. Definice chudoby tak závisí na konkrétním sociálním a ekonomickém kontextu, ve kterém se nachází daná jednotka.

Chudoba je stále současným jevem dnešní doby. Tímto tvrzením se nezamýšlí popřít existenci chudoby v minulosti, ale pouze poukázat na její aktuální význam a důležitost. Nachází se jak v zemích, které jsou ve fázi rozvoje, tak i v těch, které patří mezi nejvyspělejší naší planety. Je globálním problémem, který má své kořeny v ekonomických nerovnostech. Dokonce i v některých zemích s vysokým standardem života a pokročilým sociálním systémem existují lidé a komunity, které bojují s nedostatečnými finančními prostředky na uspokojení svých základních potřeb (Krebs a kol., 2015).

Chudoba překračuje rámec pouhé technické otázky o nedostatku materiálních zdrojů, především potravy, bydlení a půdy, což tvoří její základní charakteristiku zejména z pohledu postižených jednotlivců. I když tyto hmotné nedostatky představují objektivní aspekty chudoby, je nutné zdůraznit její komplexní povahu. Psychologický rozměr chudoby zahrnuje pocity bezmoci, závislosti, studu a ponížení. Tato situace souvisí s neschopností dotyčných dodržovat základní společenské normy, což následně může vést k jejich sociálnímu vyloučení (Narayan, 2000).

1.2. Historický kontext

Chudoba v minulosti zaujímala odlišný charakter, nejen co se týče jejího projevu, ale také způsobu, jakým byla společností chápána a jak se k ní přistupovalo. Postoje k chudobě, názory

na její příčiny, místo v sociální hierarchii a vztah společnosti k lidem v chudobě prošly během historie určitým vývojem. Například v 17. a 18. století převládal jazyk řádů při popisu chudoby, kdy chudí byli vnímáni spíše jako členové určité sociální skupiny se specifickými povinnostmi a postavením, nikoli jako třída. Už koncem 19. století probíhala diskuse o změnách v životní situaci chudých v porovnání s minulostí. Několik autorů prezentovalo statistická data, která ukazovala výrazné zlepšení životních podmínek chudého obyvatelstva. S industrializací docházelo k vzestupu celých sociálních kategorií, jež získaly přístup k lépe placeným pracovním příležitostem, a část pracující populace se posunula do nižší střední vrstvy. Tato transformace vedla ke snížení počtu zemědělských dělníků, tradičně nejhůře placených jednotek, a zároveň zvýšila příjmy chudých vrstev jako celku. Navíc došlo i k růstu nejnižších mezd, což vedlo k celkovému zvýšení příjmů v populaci a diferencovanému nárůstu příjmu v rámci jednotlivých profesních a sociálních skupin (Mareš, 1999).

V socialistické minulosti byla existence chudoby bagatelizována a oficiálně popírána, přestože v reálu pravděpodobně existovala v určité míře. Byla obejitá různými způsoby, například se mluvilo o „obyvatelstvu s omezenými možnostmi spotřeby“. Chudoba byla vnímána jako okrajový a dočasný problém, připisovaný spíše životnímu cyklu, nesprávnému odhadu vlastních možností, přílišným nárokům na životní standard ze strany občanů a podobně (Mareš, 1999).

Po roce 1989 se chudoba stala oficiálně uznávanou. Její zvýšený výskyt je přičítán především důsledkům transformačního procesu na životní podmínky lidí. Liberalizace cen a její dopad na růst životních nákladů, formování trhu práce a jeho vliv na diferencovaný mzdový vývoj a vznik nezaměstnanosti, privatizace a soukromé vlastnictví a jejich vliv na příjmovou majetkovou diferenciaci – to vše nevyhnutelně ovlivnilo a stále ovlivňuje sociální strukturu české společnosti. Pro některé sociální skupiny obyvatel se možnosti růstu životní úrovně výrazně rozlišují, zatímco pro jiné méně, což pro některé představuje riziko chudoby (Krebs a kol, 2015).

1.3. Diskursy o chudobě

Mareš (1999, s 109) uvádí, že dle Friedmann (1996) v současné době lze identifikovat alespoň čtyři různé diskursy týkající se chudoby: „*byrokratický, moralistický akademický a diskurs samotných chudých (a sociálních aktivistů).*“

1.3.1. Byrokratický diskurs

Byrokratický diskurs se primárně zabývá definováním hranice chudoby skrze jednak přímá, jednak nepřímá kritéria. Dynamika této hranice nejen určuje oprávněnost nároku na sociální dávky, ale rovněž formuluje celkový počet jedinců kategorizovaných jako chudí. V rámci byrokratického jazyka se analyzují domácnosti s nízkými příjmy a koncepty absolutní a relativní chudoby (Mareš, 1999).

1.3.2. Moralistický diskurs

Moralistický diskurs se zaměřuje na vztah chudých k vlastní chudobě. V morálním jazyce se diskutuje o různých subkategoriích chudoby, jako jsou „*blahoslavení, strádající, pracující, úctyhodní chudí, dobrovolně chudí, nebezpečná třída, lidové masy či koncepty papírech a underclass*“ neboli společensky vyloučených (Mareš, 1999, s. 109).

1.3.3. Akademický diskurs

V akademickém diskursu se chudoba převážně interpretuje jako výsledek sociálních mechanismů, nikoli jako vlastní charakteristika jednotlivých chudých. V marxistickém rámci se zaměřuje především na vyloučení z podílu na nadhodnotě, zatímco v nemarxistickém paradigmatu zkoumá otázky spojené se vztahem chudých k občanské společnosti a jejich participací na jejich aktivitách. V rámci akademického diskursu dominují termíny jak strukturální chudoba, vyloučení, marginalizace a vykořisťování. Naopak diskurs chudých se opírá o prožívání bezmoci.

Diskurs chudých jednotlivců se hlavně věnuje vnitřní bezmoci a strategiím, jak ji překonat. Tato bezmoc má minimálně tři rozměry: sociální, což reflektuje relativně nevýhodný přístup k prostředkům pro vlastní existenci; politický, vyjádřený absencí politického vlivu; a psychologický, zahrnující internalizaci pocitu vlastní méněcennosti a podřízení se autoritě (Mareš, 1999).

1.4. Koncepty chudoby

Různé teorie chudoby lze uspořádat podle různých kritérií, přičemž tyto klasifikace se často prolínají. Hlavní rozlišující páry kategorií zahrnují: absolutní či relativní, přímé či nepřímé, objektivní či subjektivní a perspektivní (stanovené experty) či konsensuální (Mareš, 1999).

1.4.1. Relativní koncept

Relativní chudoba je dynamickým fenoménem, který vychází z rozdělení příjmů v domácnostech a je ovlivněn celkovým vývojem příjmové úrovně společnosti. Jeho podstata spočívá v odrazu vzdálenosti od průměrného životního standardu dané společnosti. Jedinec, který je postižen relativní chudobou, sice dokáže uspokojit základní životní potřeby běžné ve společnosti, ale zároveň se cítí deprivován a vyloučen ze společenského kontextu. I přes schopnost přežít nedokáže zajistit své potřeby v takové míře, jaká je obvyklá. Tento stav chudoby může být způsoben nedostatkem mnoha faktorů, včetně nedostatečného vybavení věcmi dlouhodobé spotřeby nebo nižšího standardu.

Rada Evropských společenství tuto situaci definuje jako stav, kdy jsou jednotlivci a rodiny tak finančně limitované, že jsou vyloučeny z minimálně přijatelného životního standardu ve společnosti, v níž žijí. A. Marshall ve své práci „Principles of Economics“ popisuje chudobu jako život v „degradaci“, který je spojen s průměrným dosaženým životním standardem v dané době a společnosti. Tento koncept chudoby není pouze o nedostatku základních potřeb, ale o umístění na spodku sociální stratifikace což ovlivňuje celou společnost. Jednotlivci a rodiny postižení relativní chudobou jsou tak finančně limitováni, že jsou vyloučeni z běžných postupů a aktivit, jež jsou vázány na průměrné normy společnosti. Tento stav často zahrnuje pocit vyloučení z některých forem sociálního života, pokud příjmy ostatních skutečně rostou a jejich vlastní zůstávají stagnujícími. Abychom efektivně řešili problém relativní chudoby, musíme se zaměřit na úpravu příjmové nerovnosti v rámci společnosti (Krebs a kol., 2015, s. 119-120; Mareš, 1999).

1.4.2. Absolutní koncept

Absolutní chudoba je definována nedostatkem prostředků k uspokojení základních potřeb, což vede k přímému ohrožení života. Tento koncept je pevně zakotven v myšlence minimální životní úrovně, která garantuje pouze fyziologické přežití. V některých rozvojových zemích, kde je stále aktuální hrozba smrti hladem, se subsistenční minimum („*to znamená, že prostředky, které dovolují uhradit potřeby holého přežití v dané společnosti*“) stále považuje za neaplikovatelné kvůli odlišným sociálním a ekonomickým podmínkám. Hranice absolutní chudoby zůstávají neměnné i při změně životního standardu (Krebs a kol., 2015, s. 119-120; Mareš, 1999).

1.4.3. Objektivní koncept

Koncept objektivní chudoby je založen na takzvaných objektivních aspektech situace chudých, které jsou definovány externě. Tento přístup k vymezování chudoby se opírá o analýzu sociálně-ekonomických informací o souborech domácností a respektuje makroekonomické souvislosti. Hranice chudoby jsou stanoveny nezávisle na subjektivním názoru jednotlivců a jsou obvykle určovány danou autoritou, často státem. Termín „objektivní chudoba“ však není zcela přesný, neboť jeho objektivita závisí na sociálním a politickém konsensu v rámci společnosti. Tento koncept umožňuje vládám stanovit jasnou dělicí čáru v příjmové distribuci obyvatelstva a identifikovat skupiny považované za chudé. Je také důležitým sociálním konstruktem s politickými a ekonomickými konotacemi, který ovlivňuje politiku a strategie boje proti chudobě (Mareš, 1999; Krebs a kol., 2015).

1.4.4. Subjektivní koncept

Jedním z přístupů k chápání chudoby jsou subjektivní koncepty, jež vycházejí z osobního hodnocení životní situace jednotlivce nebo domácnosti. Tato perspektiva je založena na subjektivním pocitu ohrožení chudobou, které je ovlivněno vnímáním jedince či domácnosti. Je důležité si uvědomit, že vnímání chudoby je vždy subjektivní a každý jedinec ji prožívá a vnímá odlišně. Tento subjektivní pocit chudoby často vychází z porovnání aktuální situace s očekáváním nebo s tím, co jedinec nebo domácnost považují za minimální uspokojivý standard. Přestože subjektivní koncepty chudoby mohou být považovány za individuální a variabilní, jejich vliv a důležitost by neměly být opomíjeny při tvorbě politik zaměřených na řešení problémů chudoby (Krebs a kol., 2015).

1.5. Měření chudoby

Měření chudoby spočívá především v identifikaci osob žijících v chudobě a stanovení jejich podílu na celkové populaci. Tento proces má jak analytické, tak administrativní důvody. Je nezbytné identifikovat jednotlivce oprávněné k příjmu sociálních dávek a určit náklady spojené s redistribucí příjmů prostřednictvím těchto dávek. Jak bylo již zmíněno, základem pro měření chudoby je konceptualizace, která se nezaměřuje ne na samotnou chudobu, ale na specifický konstrukt – koncept chudoby. Míry chudoby vycházející z těchto konceptů mohou být rozlišovány z formálního a analytického hlediska. Rozlišují se přímé, nepřímé, objektivní, subjektivní, preskriptivní a konsenzuální míry (Sirovátka, 2002).

Nejnámějšími formami jsou nepřímé peněžní míry, které většinou vycházejí z distribuce příjmů nebo vyžadují stanovení preskriptivní úrovně spotřeby vyjádřené

v peněžních jednotkách. Míra příjmové chudoby často využívá medián příjmové distribuce nebo určitý podíl z něj. Typicky se hranice chudoby stanovuje jako procentuální podíl od mediánu příjmů. V Evropské unii je příjmová chudoba definována jako hranice příjmu ležící 60 % pod mediánem „equalised“ příjmu na osobu v každém členském státě. Termín „equalised“ znamená, že individuální částky jsou přepočítány tak, aby reflektovaly rozdílné velikosti a složení domácnosti (Sirovátka, 2002).

1.5.1. Normativní metoda

V historickém kontextu vzniku hranic chudoby se poprvé objevily koncepty založené na nákladech nutných k uspokojování základních potřeb, přičemž tyto potřeby byly původně spojovány především s materiálními aspekty, jako jsou potrava, odívání a bydlení (Booth, 1889–1903, Rowntree, 1901). Nicméně i přes postupující sociální změny zůstává definice základních potřeb problematická, a to zejména vzhledem k rozmanitosti a četnosti sociálních potřeb, které ne vždy jednoznačně spadají do základní kategorie (Mareš, 1999).

Při běžném vyhodnocování se užívají normativní neboli absolutní přístupy. Tyto metody často spoléhají na analýzu základních potřeb nebo vytváření minimálních spotřebních košů obsahujících specifické zboží a služby. Tato opatření mají za cíl stanovit minimální životní standard a vyjádřit jej v penězích. Přestože tato opatření omezují potenciální zneužití sociálních systémů, mají jisté nevýhody. Jejich vytváření vyžaduje rozsáhlé odborné analýzy a reagují na změny ve společnosti pomalu (Krebs a kol. 2015).

Alternativní přístupy zahrnují metody založené na poměru výdajů za potraviny k celkovým výdajům. Tento poměr se mění s růstem příjmů, přičemž nižší podíl výdajů na potraviny odráží vyšší životní standard ve společnosti. Tento jev je známý jako Engelův zákon, který říká, že snižující se podíl výdajů na potraviny indikuje vyšší úroveň životního standardu a nižší míru chudoby a naopak (Krebs a kol., 2015).

1.5.2. Metoda příjmů

Metoda relativního příjmu se zaměřuje na určení minimální finanční částky potřebné k uspokojení základních životních potřeb. Tento příjem je vyjádřen jako poměr k průměrnému čistému příjmu jednotlivce nebo domácnosti v dané společnosti a zohledňuje tak velikost a strukturu domácností. Jeho stanovení vyžaduje odborné posouzení ekonomů, sociologů, zdravotníků a dalších odborníků a bere v potaz i makroekonomické faktory. Tato metoda

vychází z politické diskuse a dohody ohledně toho, jaký příjem je považován za chudobu v dané společnosti (Krebs a kol. 2015).

1.5.3. Měření deprivace

Deprivace je stav, ve kterém jedinec nebo skupina lidí trpí nedostatkem nebo omezeným přístupem k základním lidským potřebám a sociálním výhodám, jako je vzdělání, zdravotní péče, bydlení, strava, zaměstnání, bezpečnost a sociální začlenění. Jedná se o situaci, kdy lidé nemají dostatečné zdroje, možnosti nebo příležitosti k uspokojení těchto základních potřeb a k plné účasti ve společnosti. Deprivace může být důsledkem chudoby, sociálního vyloučení, diskriminace nebo jiných strukturálních nerovností ve společnosti. Je důležité při měření a porozumění rozsahu a povaze.

V rámci EU-SILC (European Union – Statistics on Income and Living Conditions) je míra materiální deprivace vyjádřena jako ukazatel, jenž signalizuje nedostatek prostředků na nákup položek, jež jsou obvykle považovány za nezbytné nebo přinejmenším žádoucí pro důstojný život. Tento ukazatel rozděluje jedince na ty, kteří si nemohou dovolit konkrétní zboží nebo služby a ty, kteří je nemají z jiných důvodů jako je jejich nezájem či nepotřeba. Míra závažné materiální deprivace pak zahrnuje ty jedince, kteří se nedokážou dostatečně finančně vyrovnat s minimálně čtyřmi položkami deprivace (Eurostat, 2024).

V poslední době došlo v České republice k poklesu počtu domácností, které se potýkají s materiální deprivací. Nově se do šetření Životní podmínky domácností (SILC) začal zahrnovat ukazatel míry deprivace, který zahrnuje jak materiální, tak sociální aspekty života. Tento ukazatel identifikuje osoby, které si nemohou dovolit pět a více z třinácti sledovaných položek. V roce 2019 se podíl domácností žijících v podmínkách materiální a sociální deprivace zvýšil na 5,3 %. Nejčastěji nedostupnými položkami bylo pořízení nového nábytku a neočekávané finanční výdaje. Nejohroženější skupinou jsou domácnosti rodičů samoživitelů, zatímco úplné rodiny s dětmi jsou nejméně ohrožené. Nezaměstnané osoby a jedinci ve věku 65 let a starší čelí též vysoké míře deprivace. Průměrná deprivovaná domácnost postrádá 5,9 položky podle nové metodiky (Pekárek, 2020).

V roce 2021 dosáhly průměrné příjmy v českých domácnostech výše 241,2 tisíce korun ročně na osobu. Nejvyšší příjmy zaznamenaly domácnosti samostatně činných osob, čítající 263,8 tisíce korun. Zaměstnanci si naopak mohli připsat na konto 256,2 tisíce korun, což představuje nárůst o 12,6 % díky nižším daňovým sazbám. Přestože příjmy rostly, obtíže se správou financí potkaly 13,2 % domácností, zatímco podíl těch, které si s příjmy snadno poradily, poklesl. Hranice ohrožení příjmovou chudobou se posunula výše, což vedlo k nárůstu

podílu osob pod touto hranicí. Výdaje za bydlení rovněž stouply, přičemž jejich podíl na příjmech se zvýšil o 0,6 % bodu. Průměrné měsíční náklady na bydlení v roce 2022 se zvýšily na částku 6 820 Kč na domácnost, což představuje nárůst o 10,4 %. Výzkum ukázal, že podíl výdajů na bydlení na celkových příjmech domácností vzrostl o 0,5 % bodu a dosáhl průměrně 14,9 %. Tento jev naznačuje, že v porovnání s předchozí dekadou rostly příjmy domácností pomaleji než výdaje na bydlení (ČSÚ, 2023).

1.5.4. Subjektivní hranice chudoby

Hodnocení subjektivních měřítek chudoby vychází z individuálních zkušeností jednotlivých domácností. Tato měřítka zohledňují nejen aktuální situaci, ale také aspirace a cíle daných domácností, což zahrnuje i jejich relativní postavení ve společnosti (Mareš a kol., 1996).

Základem subjektivní hranice chudoby je tzv. Minimum Income Question (MIQ), která se ptá respondentů na minimální příjem, nezbytný pro pokrytí základních potřeb jejich rodiny za daných okolností. I přesto, že odpovědi na tuto otázku jsou subjektivní povahy, lze je objektivizovat prostřednictvím analýzy variability v závislosti na různých proměnných, jako je velikost rodiny, struktura domácnosti nebo regionální charakteristiky (Mareš, 1999).

Hranice chudoby stanovená touto metodou má za cíl odlišit chudé od finančně zajištěných jedinců, a to prostřednictvím určité specifické úrovně příjmu. Odpověď na MIQ je závislá na charakteristikách konkrétní domácnosti, přičemž klíčovými faktory jsou aktuální příjem, velikost (počet členů) a struktura (počet dětí a dospělých). Předpokládá se, že velikost minimálního příjmu bude růst s reálným příjmem a počtem členů domácnosti. Tento vztah lze modelovat pomocí lineární regrese, která zachycuje lineární charakter očekávané funkce (Mareš, 1999).

Subjektivní hranice chudoby je následně definována jako soubor případů, kde aktuální příjem rodiny koinciduje s příjmem udávaným v MIQ (přímkou regresní rovnice). MIQ označuje čtvrtinu příjmů v populaci a slouží k určení hranice chudoby. Domácnost je klasifikována jako chudá, pokud je její aktuální příjem nižší než tato hranice. Tímto přístupem subjektivní hranice chudoby umožňuje analytické využití názorů a vnímání domácností při měření chudoby s analytickou relevancí (Mareš, 1999).

2. Příčiny chudoby

Příčiny chudoby jsou komplexní a vyplývají z různých okolností. Největší vliv mají sociální faktory, jako je například nezaměstnanost nebo politická situace v zemi. Kromě toho mohou osobní problémy, jako je nemoc nebo úmrtí v rodině, přispívat k nepříznivým životním podmínkám. Chudobu mohou způsobovat i mimořádné události, jako jsou přírodní katastrofy, sucho a neúroda a také osobní charakteristiky, jako je neschopnost plánovat finance, nedostatečná finanční gramotnost, nízká sebedůvěra nebo sociální izolace. Všeobecně platí, že chudoba postihuje specifické sociální skupiny, jak naznačují výzkumy provedené v různých zemích. Mezi těmito skupinami jsou často nekvalifikovaní pracovníci, děti a členové neúplných rodin, lidé dlouhodobě postižení nezaměstnaností, nemocí nebo neschopností pracovat, stejně jako migranti. Chudoba vychází převážně ze tří hlavních skupin důvodů:

- nízkých příjmů ze zaměstnání,
- nedostatku zaměstnání (nezaměstnanost),
- rozdílů ve vlastněném bohatství (Šoltés, 2018; Krebs a kol., 2015).

2.1. Nejvíce ohrožené skupiny chudobou

2.1.1. Starší lidé

Historické vazby mezi stářím a chudobou jsou dobře patrné v průběhu vývoje péče o sociálně znevýhodněné v Praze. Jeden z příkladů lze nalézt ve stanovách chudobince sv. Bartoloměje ze 4. prosince 1809 (Vidovičová a kol., 2015).

V České republice čelí téměř 17 % seniorů výzvě života pod hranicí příjmové chudoby. Dle prognóz se tento podíl bude nadále zvyšovat. Současně s rostoucím počtem seniorů dramaticky klesá jejich životní standard, čímž vzniká značná sociální nerovnost v této demografické skupině. Tento trend je ještě zesílen poklesem pracovní síly v ekonomicky aktivním věku, což ovlivňuje i finanční udržitelnost současného důchodového systému (Kléz a Edrštová, 2021).

Nárůst počtu seniorů, kteří se potýkají s finančními problémy, je nejvýraznější mezi všemi věkovými skupinami. Tito jedinci často čelí obtížím při hledání financí na základní životní náklady, jako jsou nájem, opravy domácnosti či zabezpečení dostatku potravin. Dochází k postupnému zhoršování finanční situace seniorů, což vyvolává obavy ohledně jejich sociálního zabezpečení a kvality života (Kléz a Edrštová, 2021).

2.1.2. Matky samoživitelky

V roce 2013 v České republice žilo přibližně okolo 165,4 tisíce neúplných rodin s jedním rodičem, v těchto domácnostech byli členové závislí na příjmech tohoto rodiče. U samoživitelů přispívá do příjmu většinou i druhý rodič výživným a některé rodiny také čerpají sociální dávky. V 90 % případů tvořily tyto rodiny matky samoživitelky, přičemž tato skupina zahrnovala ženy jako jediné dospělé v rodině. V těchto neúplných rodinách žilo v daném roce přibližně 402,8 tisíce dospělých a dětí, což představovalo významnou část domácností (Rod, 2015).

Rodiče samoživitelé čelí významným časovým omezením, což ovlivňuje jejich konkurenceschopnost na trhu práce. Nižší časová flexibilita a omezené možnosti vzdělávání či rekvalifikace jsou jedny z faktorů, které přispívají k obtížné situaci této skupiny. Chybějící kapacity v systému předškolní péče o děti dále komplikují situaci matkám samoživitelkám (Rod, 2015).

V evropském kontextu je riziko příjmové chudoby v neúplných rodinách s jedním ekonomicky aktivním členem v průměru 49,7 %. V České republice je to sice nižší, ale stále výrazné, přibližně 35 %. Finanční situace v neúplných rodinách v České republice je relativně kritická, s rizikem příjmové chudoby se potýká přibližně 14,6 % osob, přičemž u samoživitelek je údaj výrazně vyšší (Rod, 2015).

Omezení samoživitelek jsou zejména finanční povahy, absence dostupné předškolní péče (Rod, 2015).

Od 1.1. 2024 nabyla účinnosti transpoziční novela zákoníku práce pro rodiče a pečující osoby, která pomáhá jak matkám samoživitelkám, tak i otcům samoživitelům. Novela zákoníku práce, která vstoupila v platnost od 1. ledna 2024, přináší nová ustanovení ohledně práce na dálku pro rodiče a pečující pracovníky. Tato úprava zahrnuje i možnost zaměstnavatele poskytnout zaměstnancům paušální náhradu za náklady spojené s prací na dálku, což dosud nebylo obvyklé (MPSV, 2024).

Dále proběhla změna v tom, že pokud zaměstnanec pečuje o závislou osobu nebo dítě mladší než 9 let nebo pokud je zaměstnankyně těhotná, mohou požádat o práci na dálku. Zaměstnavatel má povinnost písemně zdůvodnit odmítnutí takové žádosti (není to automatický nárok) (MPSV, 2024).

Změna také proběhla v tom, že se zvyšuje právní jistota v otázce rodičovské dovolené, což je v zájmu jak zaměstnance, tak zaměstnavatele. Nově je nutné žádat o rodičovskou dovolenou písemně a specifikovat plánovanou délku dovolené alespoň 30 dnů předem, pokud

tomu nebrání závažné důvody. Zákon dále zdůrazňuje, že je možné podat žádost opakovaně, což podtrhuje flexibilitu při čerpání rodičovské dovolené (MPSV, 2024).

Pokud byla žádost zaměstnance o snížení pracovní doby schválena a nyní si přeje vrátit se (částečně nebo úplně) k původnímu rozsahu pracovní doby, může podat písemnou žádost. Zaměstnavatel je povinen zdůvodnit písemně případné zamítnutí této žádosti (nejedná se tedy o automatický nárok) (MPSV, 2024).

Práva zaměstnanců, kteří pracují na základě dohod, jsou posílena, což se týká zejména zaměstnanců na rodičovské dovolené a dalších, kteří si přivydělávají tímto způsobem. Nově mají právo na speciální příplatky, pravidelně stanovený pracovní čas s určitým předstihem, možnost požádat o změnu zaměstnaneckého poměru, zdůvodnění při výpovědi a od 1. 1. 2024 mají také nárok na dovolenou (MPSV, 2024).

2.1.2.1. Feminizace chudoby

Fenomén feminizace chudoby manifestuje různé aspekty jak v západních společnostech, tak v rozvojových oblastech. Ženy v mnoha zemích obvykle vykazují nižší příjmy než muži. S nižšími příjmy v produktivním věku přichází i nižší důchody. Vzhledem k tomu, že ženy v průměru žijí déle než muži, je v této skupině vyšší podíl chudých seniorů (Buršová, 2016).

Existuje mnoho faktorů, které přispívají k častějšímu postižení žen chudobou a ty jsou často provázané a navzájem se vzájemně posilují. Diskriminace na pracovním trhu hraje klíčovou roli a vychází z hluboce zakořeněných stereotypů. Ženy jsou často koncentrovány v odvětvích, jako je sociální péče a vzdělávání, která jsou finančně méně ohodnocená (Buršová, 2016).

Ženy jsou také častěji odpovědné za péči o domácnost a rodinu, což ovlivňuje jejich pozici na trhu práce. Role matek samoživitelek je často spojena s vyšší mírou chudoby a nedostatek finančních prostředků může ovlivnit i situaci dětí, což může vést k přenosu chudoby z jedné generace na další.

Řešení těchto problémů vyžaduje aktivní diskusi, identifikaci příčin a odstranění hluboce zakořeněných stereotypů. Je nezbytné prosazovat rovnost na trhu práce a podporovat zapojení mužů do péče o domácnost a rodinu. S ohledem na tyto trendy je také důležité, aby muži plnili aktivní roli v rozhodování o veřejných záležitostech (Buršová, 2016).

2.1.3. Děti a chudoba

Tradičně se přepokládá, že primární odpovědností za péči o děti jsou rodiče, a to často vede k spojování chudoby dětí s chudobou jejich rodin. Chudoba dětí je často vnímána v souvislosti se sociálním statutem rodiny, její velikostí a pozicí dětí v rodině, to všechno totiž koreluje s vyšším rizikem chudoby. I když existuje pozoruhodný trend, že s každým dalším dítětem může docházet k poklesu životní úrovně rodiny, tato situace nemusí platit univerzálně. Děti také mohou představovat překážku pro aktivní účast žen na pracovním trhu, protože matky, které nechtějí zůstat doma, musí hledat náhradní péči pro své děti během pracovní doby, což zvyšuje finanční zátěž. Díky nové transpoziční novele zákoníku práce platné od 1.1. 2024 se situace mění a rodičům se usnadňuje skloubení pracovního a rodinného života (Mareš, 1999; MPSV, 2024).

Chudoba však není omezena pouze na malé děti, ale postihuje i mládež. Podobně jako ženy i mladí lidé se častěji nacházejí na sekundárním pracovním trhu a čelí vyššímu riziku dlouhodobé nezaměstnanosti. Tomu je tak z toho důvodu, že mnozí z nich se stávají nezaměstnanými ihned po ukončení školy, nemají žádné pracovní zkušenosti a nekvalifikují se pro sociální dávky spojené se statutem zaměstnané osoby. Tím se prohlubuje jejich závislost na rodičích a sociálním státu, často se stávají chronickými klienty sociálních programů (Mareš, 1999).

2.1.4. Tělesný a duševní handicap a chudoba

Existují určité podobnosti mezi situací tělesně a duševně handicapovaných jednotlivců a jevem feminizace chudoby, zejména pak ve dvou ohledech. V některých případech je tato skupina osob konfrontována s vyloučením z pracovního trhu. Hledání zaměstnání může být složité pro některé osoby se zdravotním postižením, což vede k životu na omezených sociálních dávkách. Diskriminace je také problémem, s nimž se tyto jednotlivci potýkají. Kromě jiných výdajů existují i specifické náklady spojené s životem osob se zdravotním postižením, ať už tyto náklady nesou samotní jednotlivci, nebo jejich rodiny, které se starají o jejich potřeby. Vyloučením z aktivního zapojení na pracovním trhu mohou trpět nejen jednotlivci s potřebami nepřetržité péče, ale i jejich blízcí.

Existuje celá řada položek financovaných při této péči. Mezi ty patří například koupě nezbytných pomůcek či nutných úprav prostoru. Nemalé jsou také náklady na zdravotní péči a vyšší spotřeba energie. Navíc je třeba počítat s finanční zátěží spojenou se službami, které jsou v jiných rodinách považovány za domácí práce. A nezapomínejme ani na vyšší výdaje na speciální dietní režim (Mareš, 1999).

2.1.5. Etnické minority, rasismus a chudoba

Ve struktuře chudoby a nerovnosti v evropské populaci se etnická příslušnost a obecně rasa stávají klíčovými faktory. Ukazuje se, že příslušníci etnických skupin častěji trpí chudobou než majoritní populace. Tato nerovnost nezahrnuje pouze nejistotu spojenou se zaměstnáním a nízkým příjmem, ale má i dalekosáhlé důsledky. Rozdíly v přístupu ke vzdělání, zdravotní péči a dalším oblastem vedou k omezeným životním šancím a degradaci kvality života. Diskriminace etnických skupin se často projevuje na trhu práce, v oblasti bydlení, vzdělávání a dalších oblastech společenského života.

Chudoba podle etnického původu je v české společnosti hlavně charakteristická pro Romy. Bez ohledu na jakékoliv vysvětlení nebo racionalizace jejich postavení a diskriminace zůstávají neospravedlnitelnými. Teorie fronty naznačuje, že Romové jsou vyloučeni z pracovního trhu kvůli svým nedostatečným kvalifikacím a pověsti nepružnosti v práci. Nejenže jsou zatlačováni na sekundární trh práce, kde jim hrozí vyšší riziko nezaměstnanosti, ale také směřují k šedým a černým ekonomikám a k závislosti na sociálním státu.

Čelíme podobným výzvám, kdy se projevují dva modely adaptace pro osoby z etnických skupin, které jsou diskriminovány:

1. *„Model jejich svébytné existence často s paralelními sociálními institucemi, který může být důsledek rasové, etnické, ale i kulturní – například náboženské – segregace (vynucené majoritní populací nebo i dobrovolné či spontánní).*
2. *Model (záměrného i nezáměrného) rozbití systému jejich sociálních vztahů a sociálních institucí a jejich asimilace, který hrozí rizikem jejich rozsáhlé závislosti na sociálním státu (Mareš, 1999, s. 56).*

Různé rasy, kultury a jazykové odlišnosti mohou způsobit prostorovou a kulturní izolaci. Toto odmítání společného života s etnickými menšinami ze strany většinové populace převažuje jako hlavní důvod vytváření této izolace. Odmítání je často vyvoláno nerovnostmi v životních stylech a charakteru rodinných vztahů, což může být vnímáno majoritní společností jako nepochopení, nemorální nebo neoprávněné. Jako příklad může sloužit situace, kdy někteří jednotlivci z různých etnických komunit mají tendenci poskytovat podporu svým znevýhodněným rodinám, ať už jde o peníze nebo nemocenské pojištění (Mareš, 1999).

2.1.6. Lidé bez domova

Problém bezdomovectví je závažnou výzvou, která postihuje mnoho lidí v České republice. Tento jev nejenže má okamžité sociální důsledky, ale má také dlouhodobé dopady na jednotlivce i na společnost jako celek.

Podle nedávných dat se odhaduje, že v České republice žije více než 20 tisíc jedinců bez stálého bydlení, zatímco dalších 100 tisíc lidí je v ohrožení, že se stanou lidmi bez domova. Zvláště znepokojivé je, že jeden ze čtyř jedinců bez domova přišel o střechu nad hlavou ve věku mezi 18 a 27 lety. Tato specifická skupina lidí čelí jedinečným výzvám, které vyžadují koordinovanou a systematickou pomoc ze strany společnosti.

V rámci opatření ke snížení bezdomovectví využívá Česká republika finanční prostředky poskytované z Evropského sociálního fondu. Tyto projekty jsou zaměřeny především na sociální prevenci a podporu, včetně provozu azylových domů a domů na půl cesty. Jejich hlavní cílem je umožnit lidem bez domova integrovat se zpět do společnosti a dosáhnout stabilního života (MPSV, 2020).

2.1.7. Skrytá a latentní chudoba

Skrytá chudoba před očima veřejnosti existuje vedle té zjevné formy v podobě lidí bez domova. Společnost nerozpoznává tuto formu chudoby, protože není zařazena do oficiálních statistik. Lidé žijící v chudobě nevyužívají dostupných sociálních podpor a služeb. Z mnoha různorodých důvodů vzniká skrytá chudoba buď kvůli neinformovanosti o osobních právech a neschopnosti je prosadit, obavám spojeným s vnímáním společností ve formě sociální pomoci nebo vinou hrdosti a nedbalosti hlavní populace (záměrným neprosazováním svých práv).

Kromě nepoznané chudoby také čelíme latentním projevům bídy. V rozsahu chudoby hraje velkou roli sociální transfer, který může přicházet ve formě finanční pomoci či bezplatných služeb a také poskytovat sociální podporu určitým skupinám obyvatel. Mezi chudobou před sociálním transferem a chudobou po jeho provedení existuje rozdíl (Mareš, 1999).

3. Systém pomoci v hmotné nouzi

Poskytování podpory jednotlivcům s omezenými finančními prostředky představuje podnět k aktivnímu snažení se o zajištění prostředků na uspokojení základních životních potřeb. Tato podpora vychází z přesvědčení, že každý, kdo pracuje, by měl mít lepší životní podmínky než ten, kdo nepracuje nebo se vyhýbá práci. Jedná se o opatření, které má napomoci boji České republiky proti sociálnímu vyloučení. Součástí celkového systému pomoci v hmotné nouzi je také poskytování sociální práce klientům. Kromě Úřadu práce České republiky jsou některé úkoly v rámci sociální práce svěřeny obecním úřadům, které jsou blíže občanům a mohou tak účinněji reagovat na jejich individuální potřeby (MPSV, 2023).

Hmotná nouze se vyskytuje tehdy, kdy příjem dané osoby nebo skupiny osob nedostačuje k pokrytí životních nákladů po odečtení nákladů na bydlení a nedosahuje stanoveného životního minima. Tato osoba či osoby nejsou schopny zvýšit svůj příjem vlastním úsilím z důvodu věku, zdravotního stavu nebo jiných závažných důvodů. Zejména vlastní prací či využitím majetku. Jejich schopnost zajistit si základní životní potřeby je vážně ohrožena (zákon č. 111/2006 Sb.).

Systém pomoci v hmotné nouzi upravuje zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů.

Pomoc v hmotné nouzi se řeší dávkami, které dělíme do těchto skupin:

- příspěvek na živobytí,
- doplatek na bydlení
- mimořádná okamžitá pomoc.

3.1. Příspěvek na živobytí

K získání nároku na dávku příspěvku na živobytí je nutné, aby osoba byla oficiálně uznána jako osoba žijící v hmotné nouzi.

Jde o základní formu finanční podpory v rámci pomoci v hmotné nouzi, která je poskytována jednotlivcům nebo rodinám s nedostatečným příjmem. Nárok na příspěvek na živobytí vzniká v situaci, kdy po odečtení nákladů na bydlení příjem dané osoby nebo rodiny nedosahuje určité částky pro pokrytí základních životních nákladů. Stanovení částky živobytí probíhá individuálně pro každou osobu a je založeno na posouzení úsilí a možností dotyčného s důrazem na schopnost zvýšení příjmu vlastní prací, využitím nároků a pohledávek nebo prodejem majetku. Při určení částky pro živobytí rodiny se sčítají individuální částky jednotlivců, přičemž celková částka je odvozena od existenčního a životního minima.

V případě, že zdravotní stav osoby vyžaduje zvýšené náklady na dietní stravování podle doporučení odborného lékaře, je částka živobytí této osoby navýšena. Částka živobytí může být také zvýšena pro osobu, která má závazky na výživném pro nezletilé dítě ve výši vyšší než trojnásobek stanovených měsíčních splátek a dále pro osobu evidovanou u Úřadu práce ČR a její pracovní vztah byl ukončen pracovním vztahem z důvodu hrubého porušení povinností v posledních 6 kalendářních měsících před podáním žádosti o dávku pomoci v hmotné nouzi. Osoba, která je v péči zdravotnického zařízení po celý kalendářní měsíc má částku živobytí odpovídající existenčnímu minimu, případně zvýšenou z důvodu dietního stravování (MPSV, 2023).

Člověk, který bojuje s určitými nemocemi, se ocitá v situaci finanční nouze a nese zvýšené náklady spojené se zajištěním své stravy. V souladu se zákonem o podpoře v hmotné nouzi má nárok na navýšení finanční částky na živobytí, a to vzhledem k potřebě specifické dietní stravy. Tato skupina jedinců zahrnuje především osoby, jejichž zdravotní stav vyžaduje dodržování této formy stravování na doporučení odborného lékaře. Vyhláška č. 389/2011 Sb., upravující provedení některých ustanovení zákona o pomoci v hmotné nouzi ve znění pozdějších předpisů, stanoví konkrétní částku, o níž lze zvýšit finanční podporu na živobytí v případě jednotlivců s výslovně uvedenými typy diet. Současně vyhláška upřesňuje, jakou odbornost musí mít lékař, který je oprávněn vystavit potvrzení o nezbytnosti dodržování příslušného typu stravování. Jedná se tedy o tyto typy dietních stravování:

- nízkobílkovinná dieta,
- dieta při dialýze,
- nízkocholesterolová dieta,
- diabetická dieta,
- dieta při fenylketonurii,
- dieta při celiakii,
- dieta při osteoporóze,
- dieta při laktózové intoleranci,
- dieta v těhotenství a při kojení (Úřad práce, 2023).

Pokud je příspěvek na živobytí poskytován po dobu delší, než je 6 měsíců, tak připravuje orgán pomoci v hmotné nouzi tzv. aktivizační plán. Tento plán je individuálně utvářený soubor konkrétních aktivit, opatření a stanovených cílů spolu s časovým harmonogramem, jehož prostřednictvím má být dosaženo výsledků. Hlavním účelem tohoto plánu je posílit schopnost dotyčné osoby řešit svoji situaci v nouzi (Tröster, 2008).

3.2. Doplatek na bydlení

Druhou formou podpory dle zákona č. 111/2006 Sb. o pomoci v hmotné nouzi je doplatek na bydlení. Tato finanční podpora má za cíl asistovat jednotlivcům v nesnázích s pokrytím oprávněných nákladů spojených s bydlením, zejména tehdy, když jejich příjem po uhrazení nákladů na bydlení není dostatečný na zajištění základních životních potřeb (Kotýnková, 2007).

Nárok na pobírání dávky doplatku mají vlastníci nebo nájemníci bytů, kteří prokazatelně obývají bydliště v dané obci, kde jsou nahlášeni k pobytu. Tímto opatřením se brání možnosti, aby vlastník nebo nájemce bytu žádal o příplatek na bydlení za byt v němž aktuálně nebydlí, a tím si zajišťoval zvýšení svých příjmů, například prostřednictvím pronájmu (Kotýnková, 2007).

Dávku lze také poskytnout vlastníkovi rekreační stavby, která splňuje platné stavebně technické normy pro kvalitu bydlení, a to jak pro individuální, tak rodinnou rekreaci (MPSV, 2023).

Zákon o pomoci v hmotné nouzi zohledňuje i specifické situace týkající se bydlení v situacích, které si zaslouží zvláštní pozornost, může orgán poskytující pomoc v hmotné nouzi udělit doplatek na bydlení, a to až do části bytu. Tato podpora může být poskytnuta i na ubytovací zařízení za splnění hygienických podmínek nebo do jiného než obytného prostoru, pokud jsou splněny stavebně technické normy pro kvalitu bydlení. Za případy hodné zvláštního zřetele jsou vždy považována ubytování v pobytových sociálních službách, jako jsou například azylové domy, domovy pro seniory nebo chráněné bydlení (MPSV, 2023).

Nárok na příspěvek na bydlení je podmíněn oprávněním k příspěvku na živobytí.

Pokud nebyl schválen přidělený finanční příspěvek na živobytí, stále je možné v souladu s celkovými sociálními a majetkovými podmínkami poskytnout dodatečnou pomoc na bydlení podle platného zákona. V situaci, kdy příjem dotyčné osoby a ostatních hodnocených osob je vyšší než minimální potřebná částka na živobytí, avšak nižší než 1,3krát tato suma pro každou jednotlivou osobu i celkově (MPSV, 2023).

Výše příplatku na bydlení je nastavena tak, aby po uhrazení oprávněných nákladů spojených s bydlením, jako jsou nájem, s bydlením související služby a náklady na dodávky energií, zůstala jednotlivci nebo rodině částka odpovídající životnímu minimu (MPSV, 2023).

3.3. Mimořádná okamžitá pomoc

Obě složky mimořádné okamžité pomoci jsou rovnocenné. Ohodnocuje situaci jako netradiční, mimořádnou a lišící se od běžné podpory poskytované prostřednictvím pravidelných peněžitých dávek pro živobytí nebo ubytovacím přídavkem. Správním orgán má pravomoc

rozhodovat o nároku, výši a formě této pomoci po pečlivém zvážení konkrétní situace. Tento druh pomoci nemusí být přidělován automaticky, ale spíše je dobrovolným poskytnutím zohledňujícím sociální situace, oprávněnost žádosti klienta, dostupné alternativy ke krizovému řešení a samotnou nezbytnost konkrétní podpory. Důležitým aspektem mimořádné okamžité pomoci je také její neodkladnost a naléhavost, která vyžaduje, aby instituce poskytující pomoc v případě nouze co nejdříve a co nejefektivněji zvládly danou situaci (Beck, 2012).

Mimořádná okamžitá pomoc je určena k řešení aktuálního stavu hmotné nouze jednotlivce. Jedná se o jednorázovou dávku, na kterou má nárok v okamžiku, kdy je jednotlivce uznán orgánem poskytujícím pomoc v hmotné nouzi a tato dávka mu je následně přiznána. Přestože je jednorázová, není vyloučeno její opakované poskytnutí během roku. Tato dávka je vždy spojena s konkrétní situací, která se týká výdaje, na nějž dotyčná osoba nemá dostatek prostředků. V žádosti je nutné detailně specifikovat tyto výdaje. Příslušný orgán poskytující pomoc v hmotné nouzi následně posoudí situaci na základě dostupných informací a rozhodne na základě svého vlastního ubážení (Beck, 2012).

V zákoně č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů, jsou uvedeny obecně specifikované situace, v nichž může žadatel požádat o poskytnutí mimořádné okamžité pomoci na úřadě práce, který je zmocněn tuto dávku poskytovat.

3.3.1. Mimořádná okamžitá pomoc z důvodu hrozby vážné újmy na zdraví

Je zaměřena na řešení situací, kdy jednotlivce prokazatelně trpí nedostatkem finančních prostředků a čelí vážnému ohrožení svého zdraví. V rámci této formy mimořádné okamžité pomoci se neposuzuje okruh osob, které jsou společně hodnoceny (Úřad práce ČR, 2023).

Maximální výše poskytnuté dávky odpovídá existenčnímu minimu. V případě nezaopatřeného dítěte je tato částka stanovena na maximální životní minimum (Úřad práce ČR, 2023).

3.3.2. Mimořádná okamžitá pomoc na mimořádnou událost

Je navržena k pokrytí nákladů postižené osoby v důsledku závažné mimořádné události, včetně živelných pohrom, jako jsou vichřice, povodně, požáry, průmyslové nebo ekologické havárie atd. Tento typ mimořádné okamžité pomoci zahrnuje hodnocení všech osob z postiženého okruhu (Úřad práce, 2023).

Maximální výše poskytované dávky je stanovena až do patnáctinásobku životního minima daného jednotlivce (Úřad práce, 2023).

3.3.3. Mimořádná okamžitá pomoc na jednorázový výdaj

Nedostatek finančních prostředků na úhradu okamžitého výdaje spojeného například se zaplacením poplatku za vystavení duplikátu osobních dokladů či v případě ztráty peněžních prostředků. Poskytovaná pomoc může pokrýt náklady až do výše uvedeného jednorázového výdaje (MPSV, 2023).

3.3.4. Mimořádná okamžitá pomoc spojená s pořízením nebo opravou nezbytných základních předmětů dlouhodobé spotřeby

Omezené finanční prostředky na nákup nebo opravu dlouhodobě potřebných předmětů. Dávka může být poskytnuta v rozsahu těchto nákladů, avšak maximálně do celkové výše desetinásobku částky životního minima jednotlivce za kalendářní rok, což odpovídá částce 48 600 Kč (MPSV, 2023).

3.3.5. Mimořádná okamžitá pomoc na náklady související se vzděláním nebo zájmovou činností nezaopatřeného dítěte a na zajištění nezbytných činností souvisejících se sociálněprávní ochranou dětí

Je navržena k financování opodstatněných nákladů spojených se vzděláním nebo zájmovou činností nezaopatřeného dítěte. To zahrnuje potenciálně náklady spojené s účastí dítěte na školních výletech, táborech, zájmových kroužcích nebo lyžařském výcviku. Vždy se posuzuje, zda je účast dítěte v těchto aktivitách nezbytná a zda neexistuje dostupnější finanční alternativa, včetně podobných činností. Tato podpora může také pokrýt náklady na školní pomůcky (Úřad práce ČR, 2023).

Vyžaduje se spolupráce s organizací sociálněprávní ochrany dětí, zkráceně OSPOD. Náklady zahrnující finanční prostředky na odbornou poradenskou podporou, kterou poskytují poradenská zařízení, např. poradny pro manželské a rodinné záležitosti nebo specializované poradenství pro děti. Dále zahrnuje pomoc od registrovaných poskytovatelů sociálních služeb, jako jsou krizové intervenční služby, terénní programy a programy rané péče a podobně. Při hodnocení této formy mimořádné okamžité pomoci jsou brány v úvahu všechny osoby v daném okruhu (Úřad práce ČR, 2023).

Dávka může být udělena až do výše uvedených výdajů s maximálním omezením na desetinásobek částky životního minima jednotlivce v průběhu kalendářního roku, což činí maximálně 48 600 Kč (MPSV, 2023).

3.3.6. Mimořádná pomoc pro osoby ohrožené sociálním vyloučením

Je určena pro jednotlivce, kteří čelí riziku sociálního vyloučení. Tento stav může postihnout zejména osoby, které byly propuštěny z výkonu trestu odnětí svobody, ukončily léčbu závislostí, opustily zdravotnická zařízení, byly propuštěny z psychiatrické léčebny anebo byly propuštěny z ústavních nebo ochranných výchovných zařízení. Posuzovány nejsou společně s dalšími osobami (Úřad práce ČR, 2023).

Maximální částka dávky je stanovena na 1 000 Kč. Celkový součet poskytnutých dávek během jednoho kalendářního roku nesmí přesáhnout čtyřnásobek životního minima jednotlivce (MPSV, 2023).

3.4. Životní a existenční minimum

Životní a existenční minimum upravuje zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu. Životní minimum reprezentuje minimální společensky uznávaný standard finančních prostředků nutných k zabezpečení stravy a dalších základních osobních potřeb (MPSV, 2023).

Existenční minimum představuje nejnižší hranici finančních příjmů, která je považována za nezbytnou pro zajištění výživy a dalších základních osobních potřeb na takové úrovni, aby bylo umožněno přežití. Tato kategorie byla zavedena vedle životního minima s cílem poskytnout větší motivaci pro dospělé jedince v situaci materiální nouze. Je důležité zdůraznit, že existenční minimum není aplikovatelné na nezaopatřené děti, osoby pobírající starobní důchod, jedince s invaliditou ve třetím stupni a osoby starší 68 let (MPSV, 2023).

3.4.1. Částky životního minima v Kč za měsíc

Finanční kvóta stanovená pro jednotlivce v rámci životního minima dosahuje částky 4 860 Kč. Pro prvního člena domácnosti je předepsána částka na 4 470 Kč. Pro každého následujícího člena domácnosti, který není nezaopatřeným dítětem je stanovena částka 4 040 Kč. Specifikace pro nezaopatřené děti jsou následující: pro děti do 6 let je určena částka 2 480 Kč, pro věkovou kategorii od 6 do 15 let je stanovena částka 3 050 Kč a pro děti ve věku 15 až 26 let (nezaopatřené) je předepsána částka 3 490 Kč (Úřad práce, 2023).

3.4.2. Částka existenčního minima v Kč za měsíc

Částka existenčního minima činí 3 130 Kč měsíčně. Společně posuzované osoby zahrnují několik kategorií, mezi něž patří rodiče a nezaopatřené děti, manželé nebo registrovaní partneři, rodiče dětí (nezaopatřené nebo zletilé), pokud tyto děti společně s rodiči sdílejí bydlení a nejsou posuzovány s jinými osobami. Do této kategorie patří také jiné osoby sdílející byt

s podmínkou, že neprokážou trvalé společné bydlení a společně neuhradí náklady na své potřeby. Společně posuzovanými jsou též osoby, které se přechodně zdržují mimo byt z důvodu systematické přípravy na budoucí povolání, zdravotních nebo pracovních důvodů (včetně dobrovolnické služby) (Úřad práce, 2023).

4. Důsledky chudoby

Po pečlivém zkoumání bylo zjištěno, že chudoba má významný dopad na sociální sféru, což odpovídá konceptu sociálního statutu, jak ho formuloval Veblen (Velben1899 cit. dle Mood & Jonsson, 2016), a jeho spojení s konzumními vzorci. Spotřební chování včetně nákupu oblečení, nábytku nebo dovolených, částečně určuje identitu jednotlivců jejich skupinovou příslušnost a vnímání ostatními. Přijetí nebo vyřazení z různých sociálních kruhů často závisí na dostupných ekonomických zdrojích a jejich projevech v konzumním chování. I když Velbenův výzkum původně směřoval k bohatým a jejich ostentativní spotřebě, tyto principy lze aplikovat i na chudší jedince, kteří čelí riziku sociálního vyloučení, ztrátě sociálního statusu a identity, a dokonce i ztrátě sociálních vazeb (Mood & Jonsson, 2016).

Primární sociální důsledky chudoby se týkají mezilidských vztahů a sociální integrace, zatímco sekundární důsledky sahají do širšího rámce společenské sítě a účasti v občanském nebo politickém životě. Perspektiva sociálního vyloučení zdůrazňuje význam širší společenské účasti a občanského angažmá, klíčových pro demokratické společnosti. Tento pohled je reflektován i v definici Organizace spojených národů, která chudobu definuje nejen jako nedostatek ekonomických zdrojů, ale i jako nedostatek účasti ve společenském, občanském a kulturním životě. Sekundární sociální důsledky chudoby mohou být způsobeny jak finančními náklady na účast, tak psychologickými mechanismy, jako je snížené sebevědomí nebo celková pasivita, což může vést k omezení sociálních aktivit (Mood & Jonsson, 2016).

Následky globální finanční krize v letech 2007–2008 vyvolaly hlubokou recesi, která měla trvalý dopad na ekonomiky po celém světě. V současnosti se miliony domácností ve vyspělých zemích potýkají s obtížemi v hospodaření. Tento text zkoumá oblast financí a ekonomiky týkající se finanční tísně domácností a identifikuje nedostatky ve stávajícím výzkumu. Zdůrazňuje potřebu další analýzy s využitím rozvinuté ekonomické teorie, která by mohla přinést jasnost k částečným a protichůdným výsledkům a zkoumat aspekty dynamiky finanční tísně včetně heterogenity ve způsobech zvládnání a souvislost se zdravotními výsledky (French & Vigne, 2019).

Zranitelné domácnosti mají významné dopady na společnost, neboť představují riziko nejen pro bankovní sektor, ale i pro ekonomickou stabilitu obecně. Finanční situace domácností je klíčovým faktorem pro spotřebu a ekonomickou aktivitu. Navíc finanční tlaky vyvolané chudobou mají širší dopady nejen na jednotlivce a jejich rodiny, ale i na celou společnost, a to jak individuálně, tak sociálně a politicky. Po krizích je často pozorována depresivní atmosféra,

nedostatek potravin, zvýšená míra úmrtnosti a kriminality a rovněž jsou ovlivněny nedávné politické změny.

Zaměření je na subjektivní míry finančního blahobytu, ne na objektivní míry, jako je zadlužení nebo nízký příjem, a to z několika důvodů. Za prvé, studie ukazují, že materiální nouze je částečně vysvětlena pouze příjmem a dluhy, zatímco subjektivní proměnné často úzce souvisejí s podstatnými statistickými konstrukty materiální nouze než objektivní míry (French & Vigne, 2019).

4.1. Možná řešení chudoby

Do roku 2030 je cílem OSN (Organizace spojených národů) eliminovat extrémní chudobu v celosvětovém měřítku. Extrémní chudoba je v současné době charakterizována jako život s příjmem nižším než 2,15 dolaru denně.

Snížení podílu mužů, žen a dětí ve všech věkových kategoriích žijících v chudobě je dalším klíčovým cílem. Tento cíl zahrnuje snížení podílu o alespoň polovinu podle definice chudoby stanovené v národních legislativách. Je nutné zavést efektivní systémy sociální ochrany na úrovni jednotlivých států, které budou dostupné pro všechny občany, včetně nejpotřebnějších.

Do roku 2030 je cílem rozšířit dosah těchto systémů tak, aby pokryly většinu osob žijících v chudobě a ohrožených situacích.

Dalším cílem je zaručit, že všichni lidé, zejména ti chudí a zranitelní, budou mít rovný přístup k ekonomickým zdrojům a základním službám. Toto zahrnuje rovnost v právu vlastnictví, nakládání s půdou a dalšími formami majetku, jako jsou dědictví, přírodní zdroje, nové technologie a finanční služby, včetně mikrofinancování.

Posílení odolnosti chudých a zranitelných jednotlivců je důležitým cílem do roku 2030. Tento cíl zahrnuje snahu o zmírnění jejich zranitelnosti vůči extrémním klimatickým jevům, ekonomickým, sociálním a environmentálním otřesům a katastrofám. Je nezbytné zajistit významnou mobilizaci zdrojů z různých zdrojů financování, včetně zdokonalené rozvojové spolupráce. Tím se zabezpečí adekvátní a předvídatelné zdroje pro rozvojové země, zejména pro nejméně rozvinuté země, k provádění programů a politik zaměřených na eliminaci chudoby ve všech jejích formách. Vytvoření silných politických strategií na národní, regionální a mezinárodní úrovni je nezbytné. Tyto strategie by měly být založeny na genderově citlivých rozvojových strategiích, které podporují chudé a přispívají k urychlenému zvyšování investic do opatření na eliminaci chudoby (Informační centrum OSN v Praze, nedatováno).

5. Metodologická část

5.1. Cíl výzkumu

Cílem mého výzkumu je získat pochopení toho, zda jsou respondenti obeznámeni s různými dostupnými strategiemi na řešení chudoby, jak hodnotí různé formy podpory v situacích finanční tísně a jak sami vnímají a interpretují svou aktuální životní situaci.

5.2. Kvalitativní výzkum

Pro svoji bakalářskou práci jsem se rozhodla zvolila kvalitativní výzkum.

Různí výzkumníci mají odlišné názory na míru, do jaké by měl být kvalitativní výzkum zahrnut do tradičního výzkumného rámce. Zatímco pro některé je pouhým doplňkem kvantitativních metod, pro jiné představuje protipól nebo dokonce zcela odlišnou výzkumnou perspektivu. Postavení kvalitativního výzkumu v sociálních vědách se postupem času vyrovnalo s ostatními výzkumnými metodami a získalo uznání jako rovnocenná strategie. Není žádný univerzálně uznávaný standard pro definici nebo provádění kvalitativního výzkumu (Hendl, 2023).

Kvalitativní výzkum často začíná s definováním tématu a základními otázkami, které se mohou měnit během průběhu výzkumu. Výzkumník hledá informace a analyzuje je, aby odpověděl na výzkumné otázky a formuloval závěry. Práce výzkumníka je podobná práci detektiva, zkoumá jevy přímo v terénu a seznamuje se s lidmi. Sběr dat probíhá v delším časovém období, aby ověřil platnost svých výsledků.

Zpráva o kvalitativním výzkumu obsahuje detailní popis místa studie, citace z rozhovorů a poznámky výzkumníka z terénu. Výzkumník může formulovat teorii na základě svých pozorování a integruje názory účastníků výzkumu do závěru zprávy (Hendl, 2023).

5.3. Polostrukturovaný rozhovor

V rámci mého kvalitativního výzkumu budu používat polostrukturovaný rozhovor.

Polostrukturovaný rozhovor, jako kvalitativní výzkumná metoda, kombinuje prvky strukturovaných i nestrukturovaných rozhovorů. Výzkumník připraví sadu otázek nebo témat, ale je zde prostor pro flexibilitu a doplňující otázky na základě odpovědí účastníka. Tento přístup umožňuje hloubkový průzkum perspektiv, zkušenosti a vnímání účastníků, což poskytuje cenný vhled do jejich subjektivních zkušeností.

Výhody polostrukturovaných rozhovorů zahrnují flexibilitu a přizpůsobivost, které umožňují prozkoumat specifické oblasti zájmu, zaměření na účastníky a jejich perspektivy a

hloubkový průzkum tématu výzkumu. Nicméně existují i nevýhody, jako je možnost zkreslení tazatele, časová náročnost, závislost na dovednostech tazatele a náročná analýza a interpretace získaných dat (Salomão, 2023).

5.4. Výzkumný soubor

V rámci tohoto výzkumu byla zkoumána skupina osob, které patří do nejohroženějších kategorií chudoby. Respondenti byli vybráni z různých věkových skupin, aby bylo zajištěno co nejširší pokrytí perspektiv a zkušeností týkajících se chudoby. Pro zachování anonymity budou v této části použity pseudonymy.

Celkem se na výzkumu zúčastnilo 7 respondentů, jejichž věkový rozsah byl od 28 do 86 let.

První respondentkou, která se zúčastnila mého výzkumu, byla paní Jana (28 let), žijící v roli samoživitelky. Jana je matkou jedné dcery a čelí výzvám spojeným s velmi nízkým příjmem ze svého zaměstnání. Jejich domovem je ubytovna, kde společně s dcerou bydlí.

Druhou respondentkou je paní Marie (86 let). Paní Marie je vdovou, která žije v domově pro seniory. Rozhovor proběhl u Marie v pokoji.

Třetím respondentem je pan Jan (42 let). Jan je samoživitel, který má dvě děti, o které se stará a bydlí s ním.

Čtvrtou respondentkou je paní Vlasta (75 let). Paní Vlasta je důchodkyně, která žije se svým manželem.

Pátými respondenty je Kateřina (40 let) a Gabriel (45 let). Kateřina a Gabriel jsou manželé a spadají do etnické minority.

Šestou respondentkou je paní Hana (40 let), která se v současné době vyskytuje na ulici.

Poslední respondentkou je Martina (30 let). Martina je matkou dvou dětí z nichž jedno dítě je fyzicky postižené. Martina sdílí svoje životní zkušenosti v oblasti chudoby.

5.5. Výzkumná data a okruhy otázek

Pro tuto bakalářskou práci jsem oslovila osoby, které jsou ze skupin nejvíce ohrožených osob chudobou. Respondenty jsem oslovovala pomocí svého blízkého okolí, které mi předalo kontakty na tyto osoby nebo jsem přímo navštívila dané místo, kde se tyto osoby vyskytují.

V rozhovorech byly použity tyto otázky:

1. Co je podle vás chudoba? Kdo je podle vás chudý a kdo ne?
2. Jaké možnosti řešení chudoby znáte?

3. Jak by podle vás mohly být zlepšeny vaše současné životní podmínky?
4. Jaké jsou podle vás hlavní příčiny chudoby ve vašem okolí?
5. Měli jste někdy příležitost využít nějaké programy nebo služby zaměřené na pomoc lidem v nouzi?
6. Jak vnímáte dostupnost sociálních služeb pro lidi žijící v chudobě?
7. Jaké formy pomoci vám jsou známé?
8. Jaké jsou vaše zkušenosti s úřady či institucemi poskytujícími pomoc v hmotné nouzi?
9. Jaký vliv má podle vás pomoc od rodiny, přátel nebo organizací na vaši situaci?
10. Jak se vaše rodina vyrovnává s finančními obtížemi?
11. Máte přístup k vhodnému bydlení? Jaké jsou vaše zkušenosti s bydlením v souvislosti s chudobou?
12. Jak vnímáte své šance na získání zaměstnání nebo lepší pracovní příležitosti?
13. Jaké služby by vám podle vás mohly nejvíce pomoci v současné situaci?
14. Jak byste popsal/a svou aktuální životní situaci?
15. Jak se cítíte ve své současné finanční situaci?
16. Můžete mi říct něco více o tom, jak se vaše životní podmínky odrážejí na vaše každodenní rozhodování?
17. Je něco, co byste rád/a dodal/anebo zdůraznil/a týkající se vaší situace nebo možných řešení?
18. Máte nějaké otázky nebo připomínky ohledně této diskuse?

5.6. Analýza rozhovorů

5.6.1. Co je podle vás chudoba? Kdo je podle vás chudý a kdo ne?

Tématem první otázky v rámci rozhovoru s respondenty je koncept chudoby a subjektivní vnímání toho, co znamená být chudý. Respondenti jsou vyzváni k tomu, aby reflektovali své osobní pohledy na to, co pro ně znamená chudoba a jak definují chudého jedince. Otázka "*Co je podle vás chudoba? Kdo je podle vás chudý a kdo ne?*" jim dává prostor vyjádřit jejich vlastní chápání a zkušenosti s touto sociální realitou.

Většina respondentů se shoduje v tom, že chápou chudobu jako stav nedostatku základních životních potřeb, jako je potrava, bydlení, oblečení, zdravotní péče a vzdělání. Většina respondentů taktéž souhlasí s tím, že chudoba je spojena s nedostatkem finančních zdrojů potřebných k pokrytí základních životních potřeb.

Zde můžeme pozorovat charakteristický znak absolutního konceptu chudoby. Tento koncept definuje chudobu jako stav, kdy jedinec není schopen zajistit si dostatečný přístup k potravě, bydlení, oblečení, zdravotní péči a vzdělání, což vede k přímému ohrožení života.

„Pro mě je chudoba, když nemám dost peněz na to, abych měla střechu nad hlavou, jídlo a základní věci, které potřebuju každý den. Lidé, kteří nemají tolik peněz na to, aby se postarali o sebe, jsou podle mě chudí.“ (Hana 40 let, osoba bez domova).

„Chudoba je, když nemáš na nic, co bys chtěla, ale potřebovala. Když tě život mrskne do kouta a nejsi schopnej se postavit na nohy.“ (Jana 28 let, samoživitelka).

5.6.2. Jaké možnosti řešení chudoby znáte?

Tématem druhé otázky v rámci rozhovoru s respondenty je jejich povědomí o možnostech řešení chudoby. Otázka *„Jaké možnosti řešení chudoby znáte?“* poskytuje respondentům prostor k diskusi o různých přístupech a opatřeních, které by mohly být účinné při snižování chudoby a zvyšování sociálního blahobytu.

Většina respondentů se shoduje na několika bodech ohledně možností řešení chudoby. Podle jejich vyjádření lze konstatovat, že hledání zaměstnání s vyšším příjmem, podpora od státu a organizací, investice do vzdělání a zlepšení pracovních příležitostí jsou klíčové prvky, které mohou pomoci jednotlivcům v boji proti chudobě. Někteří respondenti také zdůrazňují důležitost tvrdé práce a využívání sociálních programů a služeb pro lidi v nouzi. Tyto různé přístupy naznačují, že existuje široká škála strategií a zdrojů, které mohou být účinné při snaze překonat chudobu.

V textu pozorujeme znaky objektivního konceptu chudoby. Koncept objektivní chudoby je založen na takzvaných objektivních aspektech situace chudých, které jsou definovány externě. Tento přístup k vymezení chudoby se opírá o analýzu sociálně-ekonomických informací o souborech domácností a respektuje makroekonomické souvislosti. Hranice chudoby jsou stanoveny nezávisle na subjektivním názoru jednotlivců a jsou obvykle určovány danou autoritou, často státem.

Můžeme zde ale také pozorovat absolutní koncept chudoby, který se zaměřuje na chudobu jako stav, kdy jedinec není schopen zajistit si dostatečný přístup k potravě, bydlení, oblečení, zdravotní péči a vzdělání, což vede k přímému ohrožení života.

„Možnosti na vyřešení chudoby jsou například vyšší vzdělání a lepší dřina, pomoc od státu nebo dobročinných organizací, nebo pořádně si hlídat výdaje a šetřit, nebo využít sociální programy, kterým je cíleně pomáháno těm, co se topí v prachách.“ (Jan 42 let, samoživitel).

5.6.3. Jak by podle vás mohly být zlepšeny vaše současné životní podmínky?

Tato otázka se vztahuje k tématu možností řešení chudoby. Respondenti zde mohou diskutovat o opatřeních, která by mohla vést ke zlepšení jejich aktuálních životních podmínek, což přímo souvisí s problematikou chudoby a hledáním cest, jak s ní úspěšně bojovat.

Všichni respondenti vyjadřují potřebu zlepšení svých životních podmínek, což zahrnuje vyšší příjmy, levnější bydlení a větší podporu pro ty, kteří se potýkají s obtížemi. Tato shoda naznačuje, že klíčové prvky pro řešení chudoby zahrnují zvýšení finanční stability, zlepšení přístupu k základním životním potřebám a poskytnutí podpory ze strany státu nebo jiných institucí.

Z odpovědí vyplívá spojitost mezi teoretickou prací a odpověďmi respondentů. Respondenti zmiňovali vyšší příjmy, které jsem jsou reflektovány v příčinách chudoby. Dále respondenti zmiňovali podporu od státu, která se odráží v systémech pomoci v hmotné nouzi.

V neposlední řadě můžeme pozorovat zlepšení přístupu k základním životním potřebám. Do kterých řadíme životní a existenční minimum. Životní minimum reprezentuje minimální společensky uznávaný standard finančních prostředků nutných k zabezpečení stravy a dalších základních osobních potřeb (MPSV, 2023).

Existenční minimum představuje nejnižší hranici finančních příjmů, která je považována za nezbytnou pro zajištění výživy a dalších základních osobních potřeb na takové úrovni, aby bylo umožněno přežití (MPSV, 2023).

"Kdyby nám stát dal víc těch prachů, tak bychom mohli třeba pořídit slušný jídlu a bydlet někde lépe." (Gabriel 45 let, Kateřina 40 let, rodina z etnické minority).

5.6.4. Jaké jsou podle vás hlavní příčiny chudoby ve vašem okolí?

Odpovědi respondentů vykazují shodu v identifikaci hlavních příčin chudoby v jejich okolí. Většina z nich zdůrazňuje nedostatek pracovních příležitostí a nízké mzdy jako hlavní faktory, které přispívají k chudobě. Také se zmiňují o dalších souvisejících problémech, jako je diskriminace starších osob, nízké důchody, nedostatek vzdělání, zdravotní problémy a péče o postižené členy rodiny. Tyto odpovědi naznačují, že chudoba v jejich komunitě často vychází z nedostatku příležitostí k získání stabilní práce s odpovídajícím příjmem, což má negativní dopad na finanční stabilitu a životní podmínky jednotlivců a rodin.

Odpovědi respondentů lze spojit s některými z konceptů chudoby popsány v teoretické části práce. Například, když hovoří o nedostatku pracovních příležitostí a nízkých mzdách jako hlavních příčinách chudoby, reflektuje to objektivní koncept chudoby.

Dále, když respondenti hovoří o ženách v důchodu jako jedné z hlavních ohrožených skupin chudobou, odráží to konkrétní skupinu populace, která je často vystavena riziku chudoby, jak je popsáno v části o nejvíce ohrožených skupinách chudobou.

Zároveň se v odpovědích objevují různé aspekty, které lze spojit s metodami měření chudoby, jako je zmínka o nedostatku financí na bydlení a jídlo, což souvisí s normativní metodou nebo metodou příjmů. Metoda relativního příjmu se zaměřuje na určení minimální finanční částky potřebné k uspokojení základních životních potřeb. Tento příjem je vyjádřen jako poměr k průměrnému čistému příjmu jednotlivce nebo domácnosti v dané společnosti a zohledňuje tak velikost a strukturu domácností (Krebs a kol., 2015).

Celkově lze tedy konstatovat, že odpovědi respondentů reflektují některé z konceptů, důsledků a měření chudoby diskutovaných v teoretické části práce.

„Hlavní příčiny chudoby v mém okolí vidím v nedostatku pracovních příležitostí a nízkých mezd. Také je to často spojeno s nejistotou ve zdravotním stavu nebo s péčí o postižené členy rodiny.“ (Martina 30 let, matka dvou dětí, kdy jedno je fyzicky postižené).

„V mém okolí vidím, že spousta lidí nemá práci nebo je nemůžou najít, a tak nemají peníze na bydlení a jídlo. Někteří z nich mohou mít také problémy se zdravím nebo s drogami.“ (Hana 40 let, osoba bez domova).

5.6.5. Měli jste někdy příležitost využít nějaké programy nebo služby zaměřené na pomoc lidem v nouzi?

Respondenti se shodují v tom, že někteří z nich měli možnost využít programy a služby zaměřené na pomoc lidem v nouzi. Tito respondenti zmiňují, že občas obdrželi potravinové balíčky nebo finanční pomoc od státu nebo od dobrovolníků. Naopak, další respondenti uvedli, že neměli příležitost využít žádné programy nebo služby, ani nemuseli využívat žádnou potravinovou pomoc či finanční podporu.

Respondenti také diskutují o různých programech a službách, které jsou určeny pro lidi v nouzi, což souvisí s tématem systému pomoci v hmotné nouzi. Součástí celkového systému pomoci v hmotné nouzi je také poskytování sociální práce klientům. Kromě Úřadu práce České republiky jsou některé úkoly v rámci sociální práce svěřeny obecním úřadům, které jsou blíže občanům a mohou tak účinněji reagovat na jejich individuální potřeby (MPSV, 2023).

„Ano, někdy jsme měli možnost využít programy a služby zaměřené na pomoc lidem v nouzi. Občas jsme dostali potravinové balíčky nebo finanční pomoc od státu.“ (Martina 30 let, matka dvou dětí, kdy jedno je fyzicky postižené).

5.6.6. Jak vnímáte dostupnost sociálních služeb pro lidi žijící v chudobě?

Všichni respondenti se shodují v tom, že existuje určitá obtížnost přístupu k sociálním službám. Někteří z nich uvádějí, že je těžké najít týmy či organizace, které jsou ochotny a schopny poskytnout skutečnou pomoc. Další zdůrazňují, že seniorům a lidem na důchodu chybí potřebné informace o dostupných sociálních službách. Většina respondentů souhlasí s tím, že zlepšení dostupnosti a informovanosti o sociálních službách by mohlo vést k lepší podpoře pro ty, kteří ji potřebují. Existuje také shoda na tom, že současná dostupnost sociálních služeb je omezená a že mnoho lidí se musí spoléhat na vlastní zdroje nebo pomoc od rodiny.

V této části se odráží subjektivní koncept chudoby, kdy respondenti zde zmiňují, že lidé mají problém s přístupem k sociálním službám. Někteří respondenti taktéž zmiňují, že nemají dostatek informací o sociálních službách. S těmito informacemi se opět vracíme do subjektivního konceptu chudoby, jež vychází z osobního hodnocení životní situace jednotlivce nebo domácnosti. Tato perspektiva je založena na subjektivním pocitu ohrožení chudobou, které je ovlivněno vnímáním jedince či domácnosti (Krebs a kol., 2015).

„Dostupnost sociálních služeb pro lidi žijící v chudobě vnímám jako omezenou. Někdy je těžké získat pomoc, kterou potřebuji, a často se musím spoléhat na vlastní zdroje nebo pomoc od rodiny, a částečně i od státu.“ (Martina 30 let, matka dvou dětí, kdy jedno je fyzicky postižené).

„No, sociální služby, no, tak nějak jsou. Někdy se dá něco sehnat, ale občas je to fakt složitý. Ne vždycky jsou tak dostupný, jak by člověk chtěl, a někdy je to takový zapeklitý s těma formulářema a vším tím.“ (Gabriel 45 let, Kateřina 40 let, rodina z etnické minority).

5.6.7. Jaké formy pomoci vám jsou známé?

Respondenti se shodují v tom, že existuje řada forem pomoci dostupných pro lidi v nouzi. Těmito formami pomoci jsou potravinová pomoc, poskytování oblečení, noclehárny, finanční podpora, pomoc s bydlením (například finanční příspěvky na náklady spojené s bydlením), poradenství ohledně správy financí a hledání práce, sociální a pečovatelské služby poskytované organizacemi a státem. Tyto různé formy pomoci jsou považovány za způsoby, jak lidem v nouzi poskytnout podporu a zmírnit jejich obtíže.

Potravinovou pomoc, poskytování oblečení a noclehárny jsou formy pomoci, které odpovídají konceptu měření deprivace. Deprivace je stav, ve kterém jedinec nebo skupina lidí trpí nedostatkem nebo omezeným přístupem k základním lidským potřebám a sociálním výhodám, jako je vzdělání, zdravotní péče, bydlení, strava, zaměstnání, bezpečnost a sociální začlenění (Sirovátková, 2002).

Dále respondenti zmiňovali finanční pomoc a pomoc s bydlením, které se opírají o systém pomoci v hmotné nouzi, a to přesněji do příspěvku na živobytí. Jde o základní formu finanční podpory v rámci pomoci v hmotné nouzi, která je poskytována jednotlivcům nebo rodinám s nedostatečným příjmem. Nárok na příspěvek na živobytí vzniká v situaci, kdy po odečtení nákladů na bydlení příjem dané osoby nebo rodiny nedosahuje určité částky pro pokrytí základní životních nákladů (MPSV, 2023).

Také sem můžeme zařadit doplatek na bydlení. Tato finanční podpora má za cíl asistovat jednotlivcům v nesnázích s pokrytím oprávněných nákladů spojených s bydlením, zejména tehdy, když jejich příjem po uhrazení nákladů na bydlení není dostatečný na zajištění základních životních potřeb (Kotýnková, 2007).

„Znám některé organizace, které rozdávají jídlo a oblečení, a také noclehárny, kam můžu jít přespat.“ ((Hana 40 let, osoba bez domova).

„Jako formy pomoci vnímám různé finanční příspěvky na bydlení, elektřinu, plyn a tak dál.“ (Vlasta 75 let, senior).

5.6.8. Jaké jsou vaše zkušenosti s úřady či institucemi poskytujícími pomoc v hmotné nouzi?

Respondenti se shodují v několika bodech ohledně pomoci poskytované úřady a institucemi v hmotné nouzi. Vyjadřují, že i přes snahu úřadů může být pomoc rozporuplná. Někteří z nich zmiňují obtížnost hledání správné instituce, která by jim mohla nabídnout potřebnou podporu, a v některých případech se setkávají s neochotou pracovníků. Místo toho mnozí z nich zdůrazňují roli rodiny jako primárního zdroje podpory, který je často účinnější než pomoc ze strany úřadů. Celkově mají respondenti smíšené zkušenosti s úřady v oblasti poskytování pomoci v hmotné nouzi. Někdy se jim podaří získat potřebnou pomoc, ale často se setkávají s obtížemi a musí se o ni aktivně snažit.

„S těma úřadama to bývá dost rozporuplný. Někdy se tam dá najít užitečná pomoc, ale občas to vypadá, že ti lidi tam nejsou moc ochotný k tomu, aby ti pomohli. Ještě k tomu ty formuláře prostě. Někdy se těžko hledá ta správná instituce, co ti fakt může nabídnout to, co potřebuješ.“ (Jana 28 let, samoživitelka).

5.6.9. Jaký vliv má podle vás pomoc od rodiny, přátel nebo organizací na vaši situaci?

Respondenti se shodují v tom, že pomoc od rodiny, přátel a organizací má významný vliv na jejich situaci. Zmiňují, že tyto formy podpory jsou pro ně důležitou oporou a pomáhají jim zvládat těžké situace. Někteří uvádějí konkrétně pomoc od rodiny jako klíčový prvek

podpory, zatímco jiní zdůrazňují vliv přátel či organizací. Většina respondentů však souhlasí, že pomoc od blízkých lidí a organizací jim pomáhá překonávat obtíže a poskytuje jim podporu, kterou potřebují.

„Pomoc od rodiny, přátel a organizací má velký vliv na naši situaci. Jsou pro nás oporou a podporují nás v těžkých časech.“ (Martina 30 let, matka dvou dětí, kdy jedno je fyzicky postižené).

5.6.10. Jak se vaše rodina vyrovnává s finančními obtížemi?

Respondenti se shodují v tom, že se snaží najít způsoby, jak se vyrovnat s finančními potížemi a obtížemi spojenými s nedostatkem peněz. Někteří zmiňují snahu šetřit a omezit výdaje, zatímco jiní hledají možnosti přivýdělku nebo podporu od rodiny či jiných osob. Tato snaha o řešení finančních obtíží je společným prvkem v odpovědích respondentů.

V těchto odpovědích respondentů můžeme pozorovat relativní koncept chudoby a měření deprivace.

„Na finanční obtíže se snažíme reagovat různými způsoby. Snažíme se šetřit a rozumně hospodařit s penězi, a když to jde, hledáme příležitosti k přivýdělku.“ (Martina 30 let, matka dvou dětí, kdy jedno je fyzicky postižené).

5.6.11. Máte přístup k vhodnému bydlení? jaké jsou vaše zkušenosti s bydlením v souvislosti s chudobou?

Všechny uvedené odpovědi se shodují v tom, že hovoří o bydlení jako důležitém faktoru a výzvě v jejich životech. Někteří z respondentů se potýkají s nedostatkem finančních prostředků na bydlení nebo na placení nájmu a účtů spojených s bydlením, zatímco jiní uvádějí, že mají přístup k bydlení, ale někdy by uvítali lepší možnosti. Je zřejmé, že otázka bydlení má pro všechny respondenty významný dopad na jejich životní situaci.

„Ano, máme přístup k bydlení, ale často se potýkáme s nedostatkem finančních prostředků na zaplacení nájmu a účtů spojených s bydlením.“ (Martina 30 let, matka dvou dětí, kdy jedno je fyzicky postižené).

„Je to boj, žejo. Nájem často jde nahoru a najít něco cenově dostupného není úplně snadný.“ (Jana 28 let, samoživitelka)

5.6.12. Jak vnímáte své šance na získání zaměstnání nebo lepší pracovní příležitosti?

Většina z nich uznává, že i když situace není úplně ideální, stále doufají v možnost nalezení lepší pracovní příležitosti. Někteří z nich se potýkají s nedostatkem vhodných pracovních nabídek nebo s tím, že jejich současná práce nenaplňuje jejich očekávání. Jiní, jako například ten, kdo je v důchodu, už neaktivně hledají práci. Existují i ti, kteří bojují s osobními výzvami, jako je péče o děti nebo postiženého člena rodiny, což jim komplikuje hledání zaměstnání nebo zlepšení pracovní situace.

Většina respondentů se snaží najít lepší pracovní příležitosti, což odpovídá diskusi o příčinách chudoby, která často zahrnuje nedostatek přístupu k zaměstnání nebo nedostatečné příležitosti k pracovnímu uplatnění.

Také zde můžeme pozorovat znaky subjektivního konceptu chudoby.

„Mám práci, ale není to úplně to, co bych chtěl, a hledání nového místa není úplně snadné, protože není moc nabídek, které by mi seděly.“ (Jan 42 let, samoživitel).

5.6.13. Jaké služby by vám podle vás mohly nejvíce pomoci v současné situaci?

Někteří respondenti vyjádřili zájem o podpůrné programy týkající se hledání práce a zlepšení pracovní situace, což naznačuje společný zájem o zlepšení finanční stability a životní situace prostřednictvím práce a příjmů. Tato shoda naznačuje, že i přes individuální rozdíly existují určité společné potřeby v oblasti podpory a služeb pro zlepšení životní situace lidí.

Zde se opět vyskytnou společné vzorce s příčinami chudoby, kde se pojednává o nedostatku přístupu k zaměstnání nebo k nedostatečným pracovním příležitostem.

„Jestli by mi mohly nějak pomoci služby, tak bych nejradši nějaký podpůrný program na práci a školení, abych mohl najít lepší práci a vydělávat víc.“ (Jan 42 let, samoživitel).

„Domnívám se, že by mi nejvíce pomohly služby poskytující podporu s hledáním bydlení, základní hygienou a možností zaměstnání. Také by mi pomohlo psychologické poradenství a podpora při návratu do běžného života.“ (Hana 40 let, osoba bez domova).

5.6.14. Jak byste popsali svoji aktuální životní situaci?

Všechny uvedené odpovědi respondentů reflektují různé aspekty obtíží a výzev, se kterými se respondenti potýkají ve svém životě. I když se zdají být na první pohled rozdílné, sdílejí určité podobnosti. Většina respondentů uznává, že jejich životní situace není snadná, a popisuje různé formy náročností, které zažívají. Několik respondentů zdůrazňuje, že jejich životní situace je spojena s bojem o přežití, což naznačuje závažnost jejich současné situace.

Tento vzorec koresponduje s diskusí o důsledcích chudoby a způsobech, jakými jednotlivci čelí finančním výzvám.

„Mojí aktuální životní situaci bych popsala jako boj o přežití, ale současně se snažím zůstat optimistická a hledat způsoby, jak situaci zlepšit.“ (Martina 30 let, matka dvou dětí, kdy jedno je fyzicky postižené).

„Má situace je obtížná a nejistá. Každý den se snažím přežít a najít způsob, jak se postavit na vlastní nohy. Nejistota a strach jsou stálými společníky mého každodenního života.“ (Hana 40 let, osoba bez domova).

5.6.15. Jak se cítíte ve své současné finanční situaci?

Všechny odpovědi respondentů reflektují určitou míru finanční tíže nebo nejistoty, kterou respondenti prožívají. Dokonce i v odpovědích, které vyjadřují určitou míru naděje nebo vděčnosti za stávající situaci, lze najít implicitní uznání obtíží spojených s finanční stabilitou.

„Ve své současné finanční situaci se cítím velmi nestabilně. Každý měsíc je výzvou, jak se vyrovnat s různými výdaji a splácením základních účtů. Často se musím rozhodovat mezi tím, co je nejdůležitější, a občas nezbyvá moc prostoru pro příjemné věci.“ (Martina 30 let, matka dvou dětí, kdy jedno je fyzicky postižené).

5.6.16. Můžete mi říct něco více o tom, jak se vaše životní podmínky odrážejí na vaše každodenní rozhodování?

Respondenti musí pečlivě zvažovat, na co utrácí své peníze, a často se musí rozhodovat mezi různými možnostmi v závislosti na tom, co je pro ně nejdůležitější. Finanční situace respondentů má významný vliv na jejich každodenní život a rozhodování, ať už jde o nákupy potravin, plánování denních aktivit nebo hledání možností zlepšení své situace. Někteří respondenti popisují svůj život jako boj o přežití, což naznačuje intenzitu a závažnost jejich finanční situace a rozhodování.

Odpovědi respondentů odpovídají měření chudoby. Jelikož popis respondentů, kteří musí pečlivě zvažovat, na co utrácí své peníze a bojují o přežití, je relevantní pro diskusi o měření chudoby.

„Musím se rozhodnout, jestli si mám koupit třeba šunku, kterou tady nedostanu, ačkoliv mám diabetickou dietu.“ (Marie 86 let, seniorka).

5.6.17. Je něco, co byste rádi dodali nebo zdůraznili týkající se vaší situace nebo možných řešení

Všechny uvedené odpovědi reflektují určitou míru podpory pro lidi v nouzi a zdůrazňují potřebu poskytnout jim více příležitostí a podpory ze strany společnosti a vlády. I když se odpovědi liší ve formulaci a důrazu, sdílejí několik společných prvků.

Prvním společným prvkem je potřeba více podpory a zdrojů pro lidi v nouzi. Respondenti se shodují na potřebě poskytnout lidem v nouzi více podpory, služeb a možností zaměstnání, aby mohli získat stabilitu a důstojný život. Dalším důležitým aspektem je důležitost solidarity a porozumění ve společnosti, kterou někteří respondenti zdůrazňují. Tato solidarita a podpora by měla být integrována do společnosti jako celek. Nakonec někteří respondenti poukazují na potřebu konkrétní pomoci a reálných opatření pro lidi v nouzi, namísto pouhého mluvení o velkých plánech. Toto zdůrazňuje potřebu praktických a účinných opatření, která skutečně pomohou lidem v nouzi.

„Je důležité, aby společnost poskytovala více podpory a zdrojů pro lidi bez domova, aby mohli získat příležitost k obnovení svého života. Potřebujeme více dostupných služeb a možností zaměstnání, abychom mohli opět najít stabilitu a důstojný život.“ (Hana, 40 let, osoba bez domova).

Závěr

V této bakalářské práci jsem se zabývala problematikou chudoby z teoretického i praktického hlediska. V teoretické části jsem se zaměřila na charakteristiku chudoby, včetně její definice, historického kontextu a diskursů spojených s touto problematikou. Dále jsem rozebrala různé koncepty chudoby a metody jejího měření, abych lépe porozuměla rozsahu a povaze tohoto jevu. Analýza příčin chudoby mi umožnila identifikovat nejvíce ohrožené skupiny, jako jsou starší lidé, matky samoživitelky, děti, lidé s tělesným a duševním postižením, etnické minority a lidé bez domova. Dále jsme se zaměřili na systém pomoci v hmotné nouzi, včetně příspěvku na živobytí, doplatku na bydlení a mimořádné okamžité pomoci. Detailní analýza těchto mechanismů nám poskytla přehled o jejich fungování a efektivitě.

Hlavní zjištění práce naznačují, že chudoba je komplexní problém, který ovlivňuje mnoho aspektů života jednotlivců i společnosti. Zatímco definice a indikátory chudoby se vyvíjely od roku 1989, existují stále určité diskurzy a koncepty, které ovlivňují naše chápání tohoto jevu. Důležitým zjištěním je také identifikace nejvíce ohrožených skupin

Metodologická část mi poskytla náhled na provedení kvalitativního výzkumu formou polostrukturovaných rozhovorů s respondenty. Tyto rozhovory mi umožnily porozumět jejich konkrétním zkušenostem, potřebám a vnímání systému pomoci. Komparace získaných dat z rozhovorů mi ukázala širokou škálu individuálních příběhů a perspektiv, které reflektují rozmanitost situací lidí žijících v chudobě. Tyto poznatky jsou klíčové pro pochopení komplexní povahy chudoby.

V rámci mého výzkumu jsem si kladla za cíl získat hlubší pochopení problematiky chudoby a způsobů, jak lidé v chudobě vnímají a interpretují svou situaci. Skrze kvalitativní výzkum a polostrukturované rozhovory jsem se snažila porozumět různým perspektivám a zkušenostem respondentů.

Získaná data mi umožnila nahlédnout do rozmanitých životních situací jednotlivců a porozumět složitosti chudoby z jejich pohledu. Komparativní analýza odpovědí na jednotlivé otázky mě vedla k identifikaci klíčových faktorů, které ovlivňují vnímání chudoby a možné přístupy k jejímu řešení.

Důležitým zjištěním mého výzkumu je rozmanitost perspektiv respondentů. Zároveň jsem zjistila, že existuje široká škála strategií a možností, jak se lidé snaží vyrovnat s finanční tísní. Tyto poznatky jsou klíčové pro mé pochopení problematiky chudoby.

Na závěr bych ráda navrhla několik námětů pro další výzkum v oblasti chudoby v České republice. Tyto náměty zahrnují hlubší analýzu specifických skupin ohrožených chudobou,

vyhodnocení účinnosti konkrétních politik a programů zaměřených na boj proti chudobě, a také zkoumání dlouhodobých trendů vývoje chudoby v naší zemi.

Použité zdroje

1. BECK, Petr. *Zákon o pomoci v hmotné nouzi od roku 2012, prezentace aktualizačního semináře pro pracovníky krajských úřadů a MHMP*. Vyd. 1. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2011.
2. BURŠOVÁ, Irena. *Prolomit vlny: Feminizace chudoby* [online]. Český rozhlas, 30.06.2016. Dostupné z: <https://wave.rozhlas.cz/prolomit-vlny-feminizace-chudoby-5199258> [cit. 2024-04-04].
3. ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Růst příjmů domácností po zpomalení v roce 2020 opět nabral na rychlosti* [online]. ČSÚ, 02.02.2023. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/rust-prijmu-domacnosti-po-zpomaleni-v-roce-2020-opet-nabral-na-rychlosti#_ftnref1 [cit. 2024-04-04].
4. EUROSTAT. *Míra závažné materiální a sociální deprivace* [online]. Eurostat, 22.03.2024. Dostupné z: <https://data.europa.eu/data/datasets/mtkipp1clptgyrogthuagw?locale=cs> [cit. 2024-04-04].
5. FRENCH, Declan; VIGNE, Samuel. *The causes and consequences of household financial strain: A systematic review*. PDF; online. International Review of Financial Analysis, 2019, č. 150-151, s. 150-156. Dostupné z: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1057521918301431?via%3Dihub#ec0005> [cit. 2024-02-26].
6. HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace* [online]. Vyd. 5. Praha:Portál, 2023. ISBN 978-80-262-1968-2. Dostupné z: https://books.google.cz/books?hl=cs&lr=&id=qu74EAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA5&dq=kvalitativní+výzkum&ots=886Bft6Kxu&sig=PJC03LhgPd5dPeDaDr5-J2nOPCs&redir_esc=y#v=onepage&q&f=true [cit. 2024-04-11].
7. INFORMAČNÍ CENTRUM OSN V PRAZE. *Konec chudoby* [online]. Dostupné z: <https://osn.cz/osn/hlavni-temata/cile-udrzitelneho-rozvoje-sdgs/1-vymytit-chudobu-ve-vsech-jejich-formach-vsude-na-svete/> [cit. 2024-04-18].
8. KLÉZL, Tomáš a Endrštová. *Statisíce seniorů žijí v chudobě. Systém je neudržitelný, reformu vlády jen slibují*. Online. Aktuálně, 6.10.2021. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/volby/polovinu-senioru-ohrozuje-chudoba-vlady-se-ale-k-reformam-ne/r~885b87d421e211ec966d0cc47ab5f122/>. [cit. 2024-02-26].

9. KOTÝNKOVÁ, Magdalena. *Sociální ochrana chudých v České republice*. Vyd. 1. Praha: Oeconomica, 2007. ISBN 978-80-245-1302-7.
10. KREBS, Vojtěch; DURDISOVÁ, Jaroslava; KOTÝNKOVÁ Magdalena; MERTL, Jan; POLÁKOVÁ, Olga et al. *Sociální politika*. Vyd. 6. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-921-2.
11. MAREŠ, Petr; RABUŠIC, Ladislav. *K měření subjektivní chudoby v české společnosti* [online]. Sociologický časopis, 1996, ročník 32, č. 3, s. 297-315. Dostupné z: https://www.jstor.org/stable/41131223?seq=1&saml_data=eyJzYW1sVG9rZW4iOiJmNGViNDdhMi1lNjcxLTQ0NjEtODQ0Yy0zYjAyZjNkMDViNzYiLCJlbWFpbCI6ImFuZGVsQHN0dWRlbnRzLnpjdS5jeiIsImIuc3RpdHV0aW9uSWRzIjpbIjZjOTI2MW RjLWZiYW1sNGIzNy04M2FILThYWMxZmNlMTdmMCJdfQ [cit. 2024-04-04].
12. MAREŠ, Petr. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. ISBN 80-85850-61-3.
13. MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Pomoc v hmotné nouzi* [online]. [5. 1. 2023]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/pomoc-v-hmotne-nouzi> [cit. 2024-02-26].
14. MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Shrnutí přínosu transpoziční novely zákoníku práce pro rodiče a pečující*. [online.] [19. 2. 2024]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/co-prinese-novela-rodicum-a-pecujicim-osobam> [cit. 2024-04-10].
15. MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Životní a existenční minimum* [online.] [5. 1. 2023]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/zivotni-a-existencni-minimum> [cit. 2024-02-26].
16. MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *MPSV aktivně řeší problém bezdomovectví a pomáhá* [online]. Praha, 17.01.2020. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/1248138/17_01+_2020+TZ+-+MPSV+aktivně+řeší+problém+bezdomovectví+a+pomáhá.pdf/fc534665-6d50-9867-2aac-ad4d11c83a84 [cit. 2024-04-10].
17. MOOD, Carina; O. JONSSON, Jan. *The Social Consequences of Poverty: An Empirical Test on Longitudinal Data*. PDF; online. Social Indicators Research, 17. 5. 2016, č. 635-636, s. 633-652. Dostupné z: <https://link.springer.com/article/10.1007/s11205-015-0983-9#citeas> [cit. 2024-02-26].
18. NARAYAN, Deepa; PATEL, Raj; SCHAFFT, Kai; RADEMACHER, Anne a KOCH-SCHULTE, Sarah. *Voices of the poor: Can Anyone Hear Us?* [online]. Vyd. 1.

- Washington, D.C.: The World Bank, 2000. ISBN 0-19-521601-6. Dostupné z: <http://www.rrojasdatabank.info/voices/vol1.pdf> [cit. 2024-02-28].
19. PEKÁREK, Jiří. *Pračka, telefon a televizor již nevypovídá o materiální deprivaci* [online]. Statistika &my, 06.08.2020. Dostupné z: <https://www.statistikaamy.cz/2020/08/06/pracka-telefon-a-televizor-jiz-nevypovidaji-o-materialni-deprivaci> [cit. 2024-04-04].
20. ROD, Aleš. *Matek samoživitelek přibývá, více než třetina z nich je silně ohrožena rizikem příjmové chudoby* [online]. [6. 3. 2015]. Dostupné z: <https://eceta.cz/matek-samozivitelek-pribyva-vice-nez-tretina-z-nich-je-silne-ohrozena-rizikem-prijmove-chudoby/> [cit. 2024-02-26].
21. SALOMÃO, Angélica. *Polostrukturované rozhovory v kvalitativním výzkumu* [online]. [20.12.2023]. Dostupné z: <https://mindthegraph.com/blog/cs/polostrukturovane-rozhovory-v-kvalitativni-vyzkumu/> [cit. 2024-04-11].
22. SIROVÁTKA, Tomáš; TRBOLA, Robert; RÁKOCZYOVÁ, Miroslava; MAREŠ, Petr; KULHAVÝ, Václav et. al. *Směřování české sociální politiky s důrazem na agendu Lisabosnké strategie* [online]. Brno: VÚPSV Praha, výzkumné centrum Brno, 2005. Dostupné z: https://katalog.vupsv.cz/Fulltext/vz_171.pdf [cit. 2024-02-26].
23. ŠOLTÉS, Erik. *Chudoba a sociálne vylúčenie v EÚ a v SR v kontexte stratégie Európa*. Vyd. 1. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2018. ISBN 978-80-7560-185-8.
24. ÚŘAD PRÁCE ČR. *Mimořádná okamžitá pomoc* [online]. [29. 3. 2023]. Dostupné z: <https://www.uradprace.cz/web/cz/mimoradna-okamzita-pomoc#NAHORU> [cit. 2024-02-26].
25. ÚŘAD PRÁCE ČR. *Životní a existenční minimum* [online]. [16. 3. 2023]. Dostupné z: <https://www.uradprace.cz/zivotni-a-existencni-minimum> [cit. 2024-02-26].
26. VIDOVIČOVÁ, Lucie; JAHODA, Robert; VYHLÍDAL, Jiří; GODAROVÁ, Jana; KOFROŇ, Pavel. *Příjmová chudoba a materiální deprivace seniorů: subjektivní a objektivní pohledy* [online]. Praha: VÚPSV, 2015. Dostupné z: https://katalog.vupsv.cz/Fulltext/vz_389.pdf [cit. 2024-04-04].
27. Zákon o pomoci v hmotné nouzi. Zákon č. 111/2006 Sb. [online]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1964-40?text=111%2F2006> [cit. 2024-02-26].

Resumé

This bachelor thesis deals with the issue of poverty from both theoretical and practical perspectives. The first part of the thesis focuses on a theoretical overview of the concept of poverty, including its definition, historical context, and various discourses associated with this issue. This is followed by an analysis of the causes of poverty and the identification of the most vulnerable groups, including the elderly, single mothers, children, people with physical and mental disabilities, ethnic minorities, and homeless people. Furthermore, the thesis analyzes the system of assistance in material need, including livelihood benefits, housing supplements, and emergency assistance.

The methodological part of the thesis describes the implementation of qualitative research through semi-structured interviews with respondents living in poverty. The data obtained from the interviews are thoroughly analyzed and compared to provide a broad insight into the individual experiences and perspectives of people living in poverty. In the final section, the main findings of the research are presented and their implications for practical interventions and policy measures are discussed.

Overall, the thesis provides important insights into understanding and addressing the issue of poverty, which is a serious social problem requiring a comprehensive approach and active involvement of all relevant stakeholders.